อภิธัมมา

คาถาพระราชนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานพระนามพระโอรสธิดา
และ
พระนามพระราชโอรสพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๔
พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๕

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
หม่อมเจ้าอัปภัศราภา เทวกุล ท.จ.,รัตน.ภปร.๓
ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๔

14343

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงพระศพ หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กำหนดงานวันที่ ๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ผู้เป็นอนุชา ได้มาแจ้งแก่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากรว่า ทรงมีพระประสงค์จะขอพิมพ์หนังสือ คาถาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชโอรสธิดา และโคลงพระนามพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๔ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมเป็นเล่มเดียวกัน เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรพิจารณาแล้ว ยินดีอนุญาตให้พิมพ์ได้ตามพระประสงค์

คาถาพระราชนิพนธ์พระราชทานนามพระราชโอรสธิดา นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเขียนเป็นลายพระราชหัตถเลขาพระราชทานพระนาม เมื่อเวลาสมโภชเดือน ในขั้นแรก เป็นแต่พระราชทานพระนามและพระราชทานหนังสือเป็นภาษาไทย ต่อมาในชั้นหลังทรงพระราชนิพนธ์คาถาภาษามคธ พระราชทานพรต่าง ๆ กัน ทรงเขียนเป็นภาษาอริยกะพระราชทานกับพระราชหัตถเลขาซึ่งพระราชทานพระนามและพระราชทานพระพรเป็นคู่กัน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ได้ทรงพยายามรวบรวมสำเนาคาถาพระราชนิพนธ์ ซึ่งพระราชทานพระราชโอรสธิดา กับทั้งคำแปลไว้ได้โดยมาก ประทานไว้ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร สำหรับพิมพ์ในโอกาสอันสมควร และได้พิมพ์เป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ การพิมพ์ครั้งนี้นับเป็นครั้งที่สาม

สำหรับโคลงพระนามพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๔ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นรายพระนามพระราชโอรสธิดา ซึ่งมีทั้งหมด ๘๔ พระองค์ เป็นชาย ๓๙ พระองค์ เป็นหญิง ๔๓ พระองค์ สิ้นพระชนม์ก่อนมีพระนามเสีย ๒ พระองค์ ได้พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในหนังสือราชสกุลวงศ์

ซึ่งพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายเนย อิศรางกูร ณ อยุธยา เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๗ การพิมพ์ครั้งนี้นับเป็นครั้งที่สาม และเจ้าภาพได้เรียบเรียงพระ-ประวัติ หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ผู้สิ้นพระชนม์ ให้พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำนี้

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุประทาน ที่เจ้าภาพได้บำ-เพ็ญถวายแด่หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล และได้มีศรัทธาจัดพิมพ์หนังสืออันมีค่านี้ออกแจกจ่ายเป็นกุศลวิทยาทาน ขออำนาจกุศลทั้งปวงนี้ จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ผู้สิ้นพระชนม์ ทรงประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผลเสวยทิพยสมบัติในสุคติสัมปรายภพ สมดังมโนปณิธานของเจ้าภาพจงทุกประการ เทอญ.

(นายเดโช สวนานนท์)
อธิบดีกรมศิลปากร

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร
๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔

บรรดาเจ้าภาพในงานศพของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ท.จ., รัตน. ภปร. ๓ ต่างรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำสรงศพและโกศราชวงศ์ ประกอบศพของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล เป็นเกียรติยศพิเศษ นอกจากนี้ยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเป็นเวลา ๗ วัน รวมทั้งพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในงานสัตมวารศพ และพระราชทานพวงมาลาแก่ศพด้วย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ฯ ซึ่งบรรดาเจ้าภาพจะรำลึกไว้มิรู้วันเสื่อมคลายและขอถวายพระพรให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน อนึ่ง เมื่อหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล กำลังประชวรอยู่ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้หม่อมราชวงศ์ฉัตรแก้ว นันทาภิวัฒน์ นำแจกันดอกไม้มาพระราชทาน นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำสรงศพและพวงมาลา ทั้งนี้นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูงสุดเช่นเดียวกัน

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ และ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายา ได้พระราชทานและประทานพวงมาลาแก่ศพ อันนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณและพระกรุณาธิคุณอย่างล้นเหลือ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ได้ทรงพระกรุณาเสด็จเยี่ยมที่โรงพยาบาลและประทานดอกไม้ อีกทั้งยังได้เสด็จมาเป็นประธานในงานสัตมวารศพ และประทานพวงมาลาแก่ศพด้วย จัดเป็นพระกรุณาธิคุณอย่างสูงแก่หม่อมเจ้าอัปภัศราภา เทวกุล และเจ้าภาพ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ได้ประทานพวงมาลาแก่ศพและโปรดให้มีเทศน์ ๑ กัณฑ์ และสวดพระอภิธรรม ๑ คืน อัน เป็นพระกรุณาธิคุณอย่างสูง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีบุษบากร ได้ประทานดอกไม้และผ้าห่มเยี่ยมที่โรงพยาบาล ประทานน้ำสรงศพ พวงมาลา และสวดพระอภิธรรม ๑ คืน นับเป็นพระกรุณาอย่างสูงเช่นเดียวกัน

ยังอีกบรรดาพระประยูรญาติของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน รวมทั้งผู้ที่รู้จักคุ้นเคยและคบหาสมาคมกับหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ต่างก็ได้มาคารวะศพและนำพวงมาลามาเคารพศพ และบ้างก็ได้เป็นเจ้าภาพในการสวดพระอภิธรรมถวาย ทั้งนี้ย่อมเป็นที่เต็มตื้นแก่บรรดาเจ้าภาพอย่างยิ่งและขอจงทรงได้รับและได้รับความขอบพระทัยและขอบพระคุณโดยทั่วถึงกัน

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

พวงมาลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน

พวงมาลา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทาน

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
ทรงวางพวงมาลาของสมเด็จพระศรีนครินทรา บรมราชชนนี
หน้าโกศศพ หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล
ในงานสัตมวาร

โกศศพ หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล
พร้อมกับพวงมาลาที่ได้รับพระราชทาน และ ประทาน ณ ศาลากวีนิรมิต
วัดเทพศิรินทราวาส

หม่อมเจ้าหญิง อัปภัศราภา เทวกุล
ประสูติ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๖
ถึงชีพิตักษัย ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔

<u>ประวัติหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล</u>

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ผู้ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในบรรดาญาติมิตรและคนทั่วไปในพระนามว่า "ท่านหญิงแก้ว" เป็นธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และหม่อมเจิม (สนธิรัตน์) ประสูติเมื่อวันพฤหัศบดีที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๖

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีโอรสธิดา รวม ๓๓ องค์ เป็นหม่อมเจ้าชาย ๑๔ องค์และหม่อมเจ้าหญิง ๑๙ องค์ หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาเป็นองค์ที่ ๑๖ และเฉพาะหม่อมเจ้าหญิงเป็นธิดาองค์ที่ ๑๑

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล มีเจ้าพี่เจ้าน้องร่วมหม่อมมารดาคือ

๑. หม่อมเจ้าหญิงบรรลุศิริสาณ(เภา)ดิศกุล สิ้นชีพิตักษัย
๒. หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา(แก้ว) เทวกุล
ชายาหม่อมเจ้าอนันตนรไชย เทวกุล
๓. หม่อมเจ้านิพัทธ์พันธุดิศ ดิศกุล สิ้นชีพิตักษัย
สมรสกับหม่อมรำไพ (กันตามระ)
๔. หม่อมเจ้าหญิงรัชฎมาลินี(นิด) ศุขสวัสดิ์
ชายาหม่อมเจ้าธัญญลักษณ์ ศุขสวัสดิ์
๕. หม่อมเจ้าอาชวดิศ(ใหม่) ดิศกุล สิ้นชีพิตักษัย
เสกสมรสกับพระเจ้าวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง
๖. หม่อมเจ้าหญิงกุมารีเฉลิมลักษณ์ จิตรพงศ์
ชายาหม่อมเจ้าเพลารถ จิตรพงศ์
๗. หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ(ปาน) ดิศกุล
สมรสกับหม่อมอรพินทร์ (อินทรทูต)

เมื่อทรงเติบโตพอที่จะเรียนหนังสือได้ หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาทรงเรียนหนังสือไทยเบื้องต้นที่วังสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพที่เชิงสพานดำรงสถิตย์กับครูผู้ชายชื่อครูเชย

เป็นธรรมดาของเจ้านายในสมัยนั้น เมื่อมีธิดาก็จะส่งเข้าไปอยู่ในพระบรมมหาราชวังกับเจ้านายฝ่ายใน หรือท่านผู้ใหญ่ในวังที่เกี่ยวดองเป็นญาติ เพื่ออบรมความรู้ต่างๆของกุลสตรี เมื่อหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภามีชันษา ๖ หรือ ๗ ขวบ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ส่งเข้าไปอยู่กับเจ้าจอมมารดาแสในรัชกาลที่ ๕

หลังจากที่ได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วในพ.ศ. ๒๔๕๓ ถึงต้นปีพ.ศ. ๒๔๕๔ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ สมเด็จพระพันปีหลวงในรัชกาลที่ ๖ ได้เสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าได้ร่วมเสด็จพระราชดำเนินด้วย พร้อมด้วยเจ้านายฝ่ายในอีกหลายพระองค์ เจ้าจอมมารดาแสได้โดยเสด็จในคราวนี้ และได้นำองค์หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาไปด้วย สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าได้มีรับสั่งแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ว่า "พระมเหษีเทวีองค์อื่นๆก็มีลูกกรมดำรงทุกองค์แล้ว แต่ฉันยังไม่มี" พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์จึงได้นำหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาขึ้นถวายตัวต่อสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าที่เมืองพิษณุโลก ขณะนั้นหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภามีชันษาได้ ๗ ขวบ สมเด็จพระพันวัสสาฯได้โปรดฯรับองค์ไว้ และโปรดฯให้คุณหญิงเจิม จินดาจักรรัตน์เป็นผู้เลี้ยงดูตลอดมา

ต่อมาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับพระนครแล้ว สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าได้โปรดฯให้ส่งหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาเข้าเรียนที่โรงเรียนราชินีในพ.ศ. ๒๔๕๕ และได้เรียนอยู่จนจบ เพื่อนร่วมชั้น

และเพื่อนรักของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา ที่โรงเรียนราชินีเท่าที่จำได้มีดังต่อไปนี้

หม่อมเจ้าหญิงพวงรัตนประไพ ชุมพล
คุณรวีวรรณ บุณยรัตพันธุ์
คุณหญิงอำพัน บำรุงราชบริพาร
คุณสมร ไกรฤกษ์
คุณละเมียด สุพโปฎก
คุณสราญ รัตนปินฑะ
คุณสงวน เพ็ญจันทร์
คุณบุญนอง เสนีวงศ์ ณ อยุธยา
หม่อมเจ้าหญิงพงศ์ประพันธ์ วิสุทธิ
คุณคอย อักษรมัต
คุณพิศ วิริยศิริ
คุณประยูร คชาชีวะ
คุณแฉล้ม (ตู้จินดา) เจียมไชยศรี
คุณสุดา ศรีพัฒนาวัฒน์
คุณสายใจ ศิริวงศ์ ฯ
คุณหญิงไสว ทองเจือ
คุณประยงค์ สุขุม

นอกจากนี้ยังมีเพื่อนราชินีที่พบปะกันอยู่เสมอเรียกว่า คณะราชินีแก่ และราชินีวันพุธ

เมื่อหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาเรียนจบหลักสูตรแล้ว ก็ได้ประทับอยู่กับสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าต่อมาอีกหลายปี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ได้ตรัสขอหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาต่อสมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ให้สมรสกับโอรสของพระองค์ท่านคือหม่อมเจ้าอนันตนรไชย เทวกุล สมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชา

นุภาพได้มีลายพระหัตถ์กราบบังคมทูลสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เพราะได้ถวายหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาไว้เป็นสิทธิ์ขาดต่อพระองค์แล้ว เมื่อสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าโปรดฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาจึงได้สมรสกับหม่อมเจ้าอนันตนรไชย เทวกุล มีธิดา ๔ คน มีหลาน ๑๑ คน และเหลน ๓ คน ดังรายนามต่อไปนี้

๑. ม.ร.ว. บุษยทิพย์ บุญ-หลง สมรสกับ ณรงค์ฤทธิ์ บุญ-หลง มีบุตร ๔ คน

(๑) นายบุษยฤทธิ์ บุญ-หลง

(๒) นายฤทธิ์ดำรง ดิศกุล (ถวายเป็นบุตรบุญธรรมของหม่อมเจ้าอาชวดิศ และพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง)
แต่งงานกับ นางสาวแก้วตา หังสสูต

(๓) นายแมน บุญ-หลง

(๔) นายสุรฤทธิ์ บุญ-หลง

๒. ม.ร.ว. สะไบทิพย์ หังสสูต สมรสกับ เรืออากาศตรีชาลี หังสสูต มีบุตรธิดา ๔ คน

(๑) นางแก้วตา ดิศกุล แต่งงานกับ นายฤทธิ์ดำรง ดิศกุล

(๒) นายพิจักขณ์ หังสสูต (ถึงแก่กรรม)

(๓) นางสาวทิพาภรณ์ หังสสูต

(๔) นายอนันตไชย หังสสูต

มีหลานยาย เกิดจาก แก้วตา และ ฤทธิ์ดำรง ๑ คนคือ เด็กชาย อาชวฤทธิ์ ดิศกุล

๓. ม.ร.ว. ตาบทิพย์ จามรมาน สมรสกับ ชลอ จามรมาน
มีบุตร ๒ คน

(๑) นายณัฐ จามรมาน แต่งงานกับ นางสาวรัชนี เธียรประเสริฐ

(๒) นายวิชญ์ จามรมาน แต่งงานกับ นางสาวสายทิพย์ โกมารกุล ณ นคร

มีหลานย่า เกิดจาก นายณัฐ จามรมาน ๒ คนคือ
เด็กชาย ไชยณัฐ จามรมาน และ
เด็กชาย ชลิต จามรมาน

๔. ม.ร.ว. ระย้าทิพย์ อินทรทูต สมรสกับ คฑาวุธ อินทรทูต
มีบุตร ๑ คนคือ
นายพงศ์พินิจ อินทรทูต

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาเคยทรงเป็น กรรมการสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนราชินี และได้เคยทรงร่วมงานกับสมาคมจัดงานเพื่อการกุศลหลายครั้งหลายหน

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้าฝ่ายใน และได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานตราทุติยจุลจอมเกล้าฝ่ายในในพระราชพิธีฉัตรมงคลพ.ศ.๒๕๒๓

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภาเริ่มประชวรเมื่อปลายปีพ.ศ.๒๕๒๓ ด้วยโรคเส้นโลหิตพอง ได้ทรงรับการรักษาพยาบาลจากแพทย์และลูกๆตลอดมา แต่พระอาการไม่ดีขึ้น ได้เสด็จเข้าโรงพยาบาลสมิติเวชเมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๒๔ และสิ้นชีพิตักษัยเมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ด้วยอาการอันสงบ

ต่อไปนี้เป็นบันทึกของลูกๆ เกี่ยวกับอาการประชวรครั้งสุดท้าย หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา ไม่ค่อยได้ทรงประชวรจนถึงต้องเข้าโรงพยาบาลบ่อยนัก ครั้งแรกที่เข้าโรงพยาบาลเมื่อประมาณ ๘ ปีมาแล้ว ด้วยโรคปอดบวม และเมื่อหายแข็งแรงก็ได้เที่ยวต่างประเทศตามที่โปรดเกือบจะทุกปีจน เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๒๓ รับสั่งว่ามองอะไรไม่ค่อยเห็น ไปหาหมอตา (นายแพทย์ประจักษ์ ประจักษ์เวช) ตรวจปรากฏว่า เป็นต้อกระจก ได้รับการผ่าตัดทั้งสองข้าง เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๓ ทำทีละข้าง ห่างกัน ๑ อาทิตย์ เมื่อกลับจากทำผ่าตัด รับสั่งว่าปวดยอกที่ชายโครงด้านซ้าย นายแพทย์สุกรี สีบสงวน (คุ้นเคยชอบพอกันกับท่านแม่มาตั้งแต่เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลสมเด็จฯ ศรีราชา และได้เคยตามเสด็จไปต่างประเทศ หลายหนด้วยกัน) ได้พาไปเอ็กซเรย์ พบว่ามีก้อนตรงชายโครงด้านซ้าย เดิมสงสัยว่าจะเป็นมะเร็ง แต่ผลสุดท้าย ปรึกษากับนายแพทย์กุณฑล สุนทรเวชผู้ถวายเอ็กซ์เรย์ ปรากฏว่าเป็นก้อนเลือด (เส้นเลือดพอง)แต่ไม่มีอาการร้ายแรงอย่างไร กลับมาประทับอยู่กับตำหนักจนทำแว่นเนตรเสร็จ พอเสด็จออกได้ ก็เสด็จไปเฝ้าเสด็จพระองค์วาปี (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีบุษบากร) ด้วยได้เคยไปเฝ้าอยู่เสมอก่อนทำการผ่าตัด นอกนั้นก็ทรงพักผ่อนอยู่กับตำหนัก เพราะรับสั่งว่ายังเห็นไม่ชัดดี ไม่อยากไปไหนที่ไม่คุ้นที่ กลัวจะหกล้ม แต่เมื่อเสด็จฯทรงพระประชวร ต้องประทับโรงพยาบาล ก็ตามไปเฝ้าที่โรงพยาบาลเกือบทุกวันจนเสด็จกลับ ต่อมาประมาณปลายปี ๒๕๒๓ ทรงบ่นว่าเป็นอะไรไม่รู้ปวดเศียรตุบๆตรงขมับ ลูกถามว่าเป็นหวัดหรือเปล่า ก็บอกว่าเปล่า และบ่นว่าเสวยอาหารไม่ค่อยได้ ไม่อร่อย นายแพทย์สุกรี สีบสงวนได้มาเฝ้าตรวจและถวายยา พอค่อยยังชั่ว ต่อมามีเรื่องกวนพระทัยบ่อยๆ ปวดเศียรมากขึ้น นายแพทย์สุกรี สีบสงวน ได้แนะนำให้ไปเข้าโรงพยาบาลสมิติเวช ได้นายแพทย์ ม.ร.ว. พัชรีสาณ ชุมพล ผู้หลานชายเป็นเจ้าไข้ เข้าโรงพยาบาลเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๒๔ นายแพทย์ม.ร.ว.

พัชรีสาณ ชุมพล ได้ตรวจพบว่าความดันโลหิตสูงมาก จนน่ากลัวอันตราย ขอให้ประทับอยู่โรงพยาบาล และได้ถวายยาลดความดัน เมื่อค่อยยังชั่วขึ้น ก็ได้ออกจากโรงพยาบาลมาประทับที่ตำหนักเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม มาประทับได้ ๒ วันทรงบ่นว่า กลืนอาหารไม่ค่อยลง เสวยได้น้อย ไม่มีแรง ต้องพยุงลุกพยุงนั่งอยู่ตลอดเวลา เช้าวันศุกรที่ ๒๓ มกราคม จะไปเข้าห้องสรง ทรงเป็นลมหมดสติล้มลง แต่ลูกหมูประคองไว้ทันไม่ถึงกับล้มฟาด ได้รายงานไปที่นายแพทย์ ม.ร.ว. พัชรีสาณ ชุมพล ได้รับการแนะนำให้เสด็จเข้าโรงพยาบาลด่วน โดยได้จัดการส่งรถ ของโรงพยาบาลมารับ ตรวจโดยถวายเอ็กซ์เรย์ที่กระเพาะโดยนายแพทย์ กุณฑล สุนทรเวช ปรากฏว่าเส้นโลหิตใหญ่ที่จะเข้าสู่หัวใจพองเป็นระยะไปเบียดหลอดอาหาร ทำให้ทางเดินอาหารตีบ จึงกลืนอาหารไม่ลง แพทย์ปรึกษากันตกลงต้องเจาะให้อาหารทางหน้าท้อง ซึ่งได้ทำการผ่าตัดเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ เมื่อได้อาหารเข้าไปพระอาการดีขึ้นบ้าง จนเตรียมองค์ว่าจะเสด็จกลับ ต่อมาวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ มีอาการทางกระเพาะปัสสาวะอักเสบแทรก การขับถ่ายไม่เป็นไปตามปรกติ ทำให้อาการทรุดลง ซึม และไม่รับสั่ง จนวันอังคารที่ ๑๗ หมอได้ถวายเอ็กซ์เรย์อีกครั้งหนึ่ง พบว่าทางเดินโลหิตที่พองนั้นมีการพองตัวมากขึ้น และมีการอุดตันเป็นบางส่วน ทำให้รับสั่งไม่ได้ แต่ยังมีพระสติตลอดเวลา

เช้าวันพุธที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ นายแพทย์ ม.ร.ว. พัชรีสาณ ชุมพล ได้เข้าเฝ้า ยังทรงยิ้มด้วยและหลานชายตั้ง (ม.ร.ว.เทพยพงศ์ เทวกุล) เข้าไปเฝ้า ก็ทรงยิ้มด้วย นายแพทย์จินดา สุวรรณรักษ์ ซึ่งเป็นผู้ถวายการผ่าตัดเข้าไปเฝ้า ทูลถามว่า เป็นอย่างไรบ้าง อุตส่าห์รับสั่งได้ว่า "สบาย" แล้วไม่รับสั่งอีกเลย ลูกๆเข้าไปทูลขอให้ยิ้มด้วยบ้าง ก็ไม่ยอม ได้แต่จ้องหน้าเท่านั้น ต่อจากนั้น หมอได้เข้ามาถวายน้ำเกลือ ซึ่งเป็นของที่ไม่โปรดเลย แต่ไม่รับสั่งว่ากระไร บรรทมหลับเนตรเฉยๆ

เวลาลูกๆ เข้าไปเฝ้า ก็ลืมเนตรมองดู ตอนเที่ยงลูกๆรับประทานข้าวกันอยู่ข้างนอกห้องที่ประทับ ลูกมดรับประทานเสร็จแล้วก็เดินเข้าไปในห้องทรงยกแขนที่ใส่น้ำเกลือให้ดู เป็นเชิงจะให้เอาออก ลูกมดก็ทูลขอให้เอาไว้อีกหน่อยจะได้ทรงแข็งแรง จากนั้นมีพระเสโทออกมากที่พระพักตร์ นางพยาบาลประจำได้เอาผ้าชุบน้ำผสมโอเดอโคโลนจ์เช็ดพักตร์ถวายให้ ทรงถอนพระทัยแล้วก็สิ้นชีพิตักษัยไปด้วยอาการอันสงบ

แพทย์ที่ถวายการรักษา
นายแพทย์ ม.ร.ว. พัชรีสาณ ชุมพล
นายแพทย์ จินดา สุวรรณรักษ์
นายแพทย์ ปรีดา พัวประดิษฐ์
นายแพทย์ กุณฑล สุนทรเวช

คุณหญิงโฉมศรี กำภู ฯ และนายแพทย์สุกรี สืบสงวน ได้มาคอยเฝ้าพยาบาลเสมือนเป็นลูกสาวและลูกชายของท่าน

ม.ร.ว. เทพยพงศ์ และคุณประเทือง เทวกุล ดูแลเรื่องอาหารตลอดมาตั้งแต่เริ่มประชวร จนสิ้นชีพิตักษัย และตลอดงานศพ

ขณะประชวรอยู่ที่โรงพยาบาลสมิติเวช

หม่อมราชวงศ์ฉัตรแก้ว นันทาภิวัฒน์ อัญเชิญแจกันดอกไม้ของสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ และน้ำหอมโอเดอโคโลนจ์ของสมเด็จพระเทพรัตนฯ พระราชทาน

คุณหญิง ทัศนีย์ บุณยคุปต์ อัญเชิญดอกกุหลาบจากพระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์ สมเด็จพระเทพรัตนฯ พระราชทาน

หม่อมเจ้าหญิง ลุอิสาณ์ ดิศกุล อัญเชิญแจกันดอกไม้ สมเด็จพระศรีนครินทรา บรมราชชนนี พระราชทาน

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา เสด็จเยี่ยมที่โรงพยาบาล

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีบุษบากร ประทานกระเช้าดอกไม้ และผ้าห่ม กับส่งของเสวยมาประทานทุกวัน โดยคุณหญิงท่านหญิงสุริยนันทนา สุจริตกุล อัญเชิญมา

ทายาทหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภารู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและพระกรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ที่ได้บันทึกไว้ทั้งหมดข้างต้นนั้น เป็นประวัติท่านหญิงแก้ว แต่ยังมีความที่จะต้องเขียนต่อไปอีก คือ เรื่องของท่านหญิงแก้วในฐานะที่ท่านได้ประสูติมาเป็นมนุษย์และได้ใช้ชีวิตของท่านมาในโลกนี้จนสิ้นชีพิตักษัย

ท่านหญิงแก้วเป็นคนที่กว้างขวางมากที่สุดคนหนึ่งในสังคม ท่านทรงมีญาติและมิตรมาก และเป็นที่รู้จักกันกว้างขวางในชนทุกชั้น

ท่านหญิงแก้วเป็นคนที่รักญาติและมิตร ท่านประสงค์ที่จะทำคุณความดีให้แก่ญาติมิตรทุกคน เท่าที่กำลังกาย และ กำลังปัญญาของท่านจะอำนวยให้

ญาติหรือมิตรของท่านคนใดประสบความสุข หรือได้ดีมีความเจริญในชีวิต ท่านหญิงแก้วก็ทรงมีสุขด้วย และทรงมีมุทิตาธรรมอันแท้จริงต่อ ผู้ที่ได้ดีมีความเจริญ แต่ถ้าหากญาติมิตรของท่านคนใดมีปัญหาหรือความขัดข้องอย่างใดในชีวิต ท่านก็จะเข้าช่วยเหลือแก้ปัญหาหรือขจัดความขัดข้องต่างๆ เหล่านั้น ตามแต่ท่านจะทำได้ อย่างน้อยท่านก็จะติดต่อร่วมทุกข์ไม่เพิกเฉย เป็นกำลังใจแก่ผู้ที่กำลังมีทุกข์หรือมีอุปสรรค ทำให้บุคคลเหล่านั้นรู้สึกตัวว่าอย่างน้อยตัวก็มิได้อยู่คนเดียวในโลก แต่มีผู้ห่วงใยหรือรู้ทุกข์ของตนอยู่ด้วยอีกคนหนึ่ง คือ ท่านหญิงแก้ว

ในชีวิตของคนไทยนั้น จะต้องมีกิจกรรมพิเศษนอกเหนือจากชีวิตประจำวันเป็นครั้งเป็นคราวไป เช่น งานทำขวัญเด็กที่เกิดใหม่ งานบวชนาค งานแต่งงาน งานฉลองวันเกิด และงานบุญงานกุศลต่างๆ ตลอดไปจนถึงงานศพ

กิจกรรมพิเศษต่างๆเหล่านี้ เป็นการจำเป็นที่จะต้องมีคนเข้ามาช่วยกันทำหลายคน ต่างคนต่างก็แบ่งหน้าที่กันไปตามถนัด เช่นในเรื่องหาอาหาร จัดดอกไม้ จัดสถานที่ รับแขก และเรื่องเกี่ยวกับประเพณีหรือพิธีที่จะต้องทำให้ถูกต้อง

เมื่อญาติมิตรของท่านหญิงแก้วมีกิจกรรมพิเศษเหล่านี้ และไปออกปากทูลขอให้ท่านช่วย ท่านก็จะเข้าช่วยเหลืออย่างเต็มพระทัย ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย เหมือนกับว่าเป็นกิจการงานของท่านเอง ที่สำคัญก็คือ ท่านเป็นคนรับภาระที่คนอื่นมอบถวายได้มาก และ เมื่อได้ทรงรับภาระใด ๆ มาแล้ว ก็ทรงจัดการกับภาระนั้นๆให้สำเร็จลุล่วงไปโดยดี ไม่มีผิดพลาดบกพร่อง

ในบางกรณี เมื่อญาติมิตรของท่านมีกิจการงานที่ท่านหญิงแก้วทรงเห็นว่าจะทรงช่วยเหลือได้ ท่านก็มักจะเข้ามาทำกิจการงานนั้นๆประทานให้เองโดยเจ้าของงานมิต้องไปทูลร้องขอ หรือแม้แต่ในชีวิตส่วนตัวของคนที่ท่านเห็นว่าเป็นญาติหรือเป็นมิตรท่านก็จะทรงห่วงใยปรารถนาที่จะให้ชีวิตของทุกคนเป็นไปโดยราบรื่น ท่านมักจะแสดงความเห็นส่วนองค์ เกี่ยวกับชีวิตคนอื่นอย่างตรงไปตรงมา ว่าควรจะทำอย่างไรและไม่ควรทำอย่างไรว่ากันโดยทั่วไป ผู้ที่ได้ยินได้ฟังความเห็นของท่าน ก็มักจะรับฟังด้วยความเคารพ และนำไปปฏิบัติตาม เพราะตระหนักอยู่ว่าท่านมีแต่เจตนาดี และความปรารถนาดีต่อตน แต่ก็ต้องมีบ้างเป็นธรรมดา ที่จะต้องเห็นว่าท่านเข้ามายุ่งเกี่ยวในเรื่องที่ไม่ใช่ธุระของท่าน ท่านหญิงแก้วก็มิได้ทรงถือสาหรือเกิดความไม่พอพระทัยว่าคนไม่ฟังความเห็นของท่าน หากทรงเห็นว่าใครไม่ฟังหรือไม่อยากฟัง ท่านก็เลิกไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวด้วย แต่ก็ไม่เคยเห็นท่านถือเอามาเป็นเรื่องที่ควรจะกริ้วโกรธอย่างใดทั้งสิ้น ยังทรงมีพระเมตตาต่อผู้ที่ไม่ชอบให้ท่านเข้าไปยุ่งเกี่ยวต่อไปอย่างเดิม และถ้าหากว่าผู้นั้นไปมีทุกข์ร้อนหรือมีปัญหาอย่างไรอีก ท่านก็ทรงคิดที่จะไปช่วยเขาอีก

ทั้งหมดนี้ทำให้มีคนพูดกันจนได้ยินและคุ้นหูกันทั่วไปว่า "ท่านหญิงแก้วท่านชอบเข้าไปจัดชีวิตคนอื่น"

แต่ถ้าจะพูดกันตามความจริงแล้ว คนที่ยอมให้ท่านหญิงแก้ว "เข้าไปจัดชีวิต"ให้ ก็ดูจะมีจำนวนมาก และมีความสุขความเจริญกันไปแล้วมากเช่นเดียวกัน

ชีวิตท่านหญิงแก้วจึงเป็นชีวิตที่มีค่าต่อญาติ ต่อมิตรและต่อคนทั่วไปมาแล้วมากต่อมาก อันเป็นสิ่งที่คนรักและนับถือท่านหญิงแก้วควรจะภูมิใจได้ตลอดไป

คุณธรรมประจำพระทัยท่านหญิงแก้ว ซึ่งท่านได้ทรงยึดถือมาตลอดชีวิตของท่าน ไม่เคยย่อหย่อนหรือเสื่อมคลาย ก็คือ ความกตัญญูและความจงรักภักดีที่ท่านทรงมีต่อสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

นับตั้งแต่วันที่ได้ถวายตัวต่อสมเด็จพระพันวัสสาฯ เมื่อพ.ศ.๒๔๕๔ ท่านหญิงแก้วก็ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาจากสมเด็จพระองค์นั้น ตั้งแต่ได้ทรงชุบเลี้ยงเมื่อยังทรงอยู่ในวัยเยาว์ ได้พระราชทานการศึกษาตลอดจนได้พระราชทานทรัพย์เมื่อท่านหญิงแก้วได้เติบโตมีครอบครัว

ความกตัญญูของท่านหญิงแก้วต่อสมเด็จพระพันวัสสาฯนั้น เปรียบประดุจเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตของท่าน ท่านได้ทรงใช้กตเวทิธรรม คือการอุทิศองค์ถวายสมเด็จพระพันวัสสาฯโดยสิ้นเชิง คอยรับใช้ใกล้ชิดพระองค์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่สมเด็จฯทรงพระชราด้วยความสม่ำเสมอ และด้วยความอุตสาหะวิริยะ ไม่เห็นแก่เวลาหรือความสุขส่วนองค์ของท่าน

เรื่องใดๆก็ตาม ที่จะเป็นประโยชน์ หรือเป็นพระเกษมสำราญต่อสมเด็จพระพันวัสสาฯแล้ว ท่านหญิงแก้วท่านถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด จะต้องปฏิบัติไปจนสำเร็จกิจการ ไม่คำนึงว่าองค์ท่านเองจะต้องเสียสละอย่างใดบ้าง ไม่ทรงเสียดายกำลังใจ กำลังกาย หรือเวลาเลยแม้แต่น้อย

ถึงแม้ว่า ท่านหญิงแก้วจะประสูติมาเป็นหม่อมเจ้าในพระราชวงศ์ ถึงแม้ว่าท่านจะได้ทรงสมรสกับ หม่อมเจ้าอนันตนรไชย เทวกุล ซึ่งนับเป็นนัดดาอันใกล้ชิดของสมเด็จพระพันวัสสาฯก็ตามที ท่านหญิงแก้วไม่เคยคิดที่จะอาจเอื้อมนับองค์เองเป็นพระญาติของสมเด็จพระพันวัสสาฯ แต่ได้ทรงถือว่าองค์ท่านเองเป็นข้าที่สมเด็จฯได้ทรงชุบเลี้ยงมีพระเดชพระคุณต่อท่านมาตลอด

ความรู้สึกนี้ ท่านหญิงแก้ว มิได้ทรงมีต่อองค์สมเด็จพระพันวัสสาฯ เท่านั้น แต่ทรงมีต่อพระราชโอรสธิดา ลงมาถึงพระราชนัดดาและพระประยูรญาติของสมเด็จพระพันวัสสาฯทุกพระองค์ ถึงแม้ว่าสมเด็จพระพันวัสสาฯ จะได้เสด็จสวรรคตไปแล้วก็ตาม ท่านหญิงแก้วก็ยังได้ไปพบปะกับเหล่าข้าในสมเด็จพระพันวัสสาฯ ที่วังสระปทุม ทุกวันศุกร์ (เรียกว่า คณะวันศุกร์) เพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับการกุศลโดยเสด็จสมเด็จพระศรีนครินทราฯ มิได้ขาดจนกระทั่งเริ่มประชวร จึงจำเป็นต้องยุติลง เป็นความจงรักภักดีของข้าต่อเจ้าอันบริสุทธิ์สมบูรณ์ ไม่มีปัญหาใดๆทั้งสิ้น

ชีวิตของท่านหญิงแก้วจึงเป็นชีวิตที่มีแต่ความเกื้อกูลญาติ ซื่อสัตย์ต่อมิตร และจงรักภักดีต่อเจ้า อันเป็นคุณธรรมที่ทำให้ท่านหญิงแก้ว เป็นที่เคารพนับถือของคนที่รู้จักท่านมาจนตลอดชีวิตของท่าน

บุญกุศลที่ท่านหญิงแก้ว ได้ทรงบำเพ็ญมานั้น ได้มีผลดีตอบสนองต่อองค์ท่านอย่างที่ทราบกันอยู่แล้วกล่าวคือท่านได้เจริญพระชนม์ชีพมานานด้วยความสุขตามอัตภาพ มิได้ประสบความวิบัติใดๆ ท่านได้สนองคุณพระบิดาและหม่อมมารดาเต็มตามที่จะพึงทำได้ ท่านได้อยู่กับเจ้าพี่เจ้าน้องทุกองค์มาด้วยความรักและความสามัคคี ท่านได้มีธิดาสี่คนซึ่งได้เติบโตมีหลักฐานให้ท่านได้ทันทอดพระเนตรเห็นและท่านได้อยู่ทันเห็นความเจริญเติบโตของหลานๆที่จะเป็นไปในทางที่ดี เมื่อถึงคราวประชวรครั้งสุดท้าย ก็มิได้

ประชวรด้วยพระโรคที่ต้องเจ็บปวดทรมาน คงมีพระสติมาจนวาระสุดท้าย และมิได้ประชวรจนเนิ่นนานเกินไป สิ้นชีพิตักษัยด้วยพระอาการอันสงบ ไม่มีความทุรนทุราย เป็นการสิ้นสุดชีวิตของคนที่ใช้ชีวิตมาอย่างสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็นไปทุกประการ

หากท่านหญิงแก้วจะทรงทราบ ด้วยญาณวิถีใดๆว่า ผู้เขียนเรื่องนี้เป็นผู้แต่งประวัติของท่าน แม้จะด้วยความรีบเร่งเพื่อให้พิมพ์ได้ทันงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน ท่านก็คงจะทรงยินดี และประทานอภัยให้แก่ความผิดพลาดบกพร่องซึ่งคงจะมีอยู่บ้างในประวัตินี้

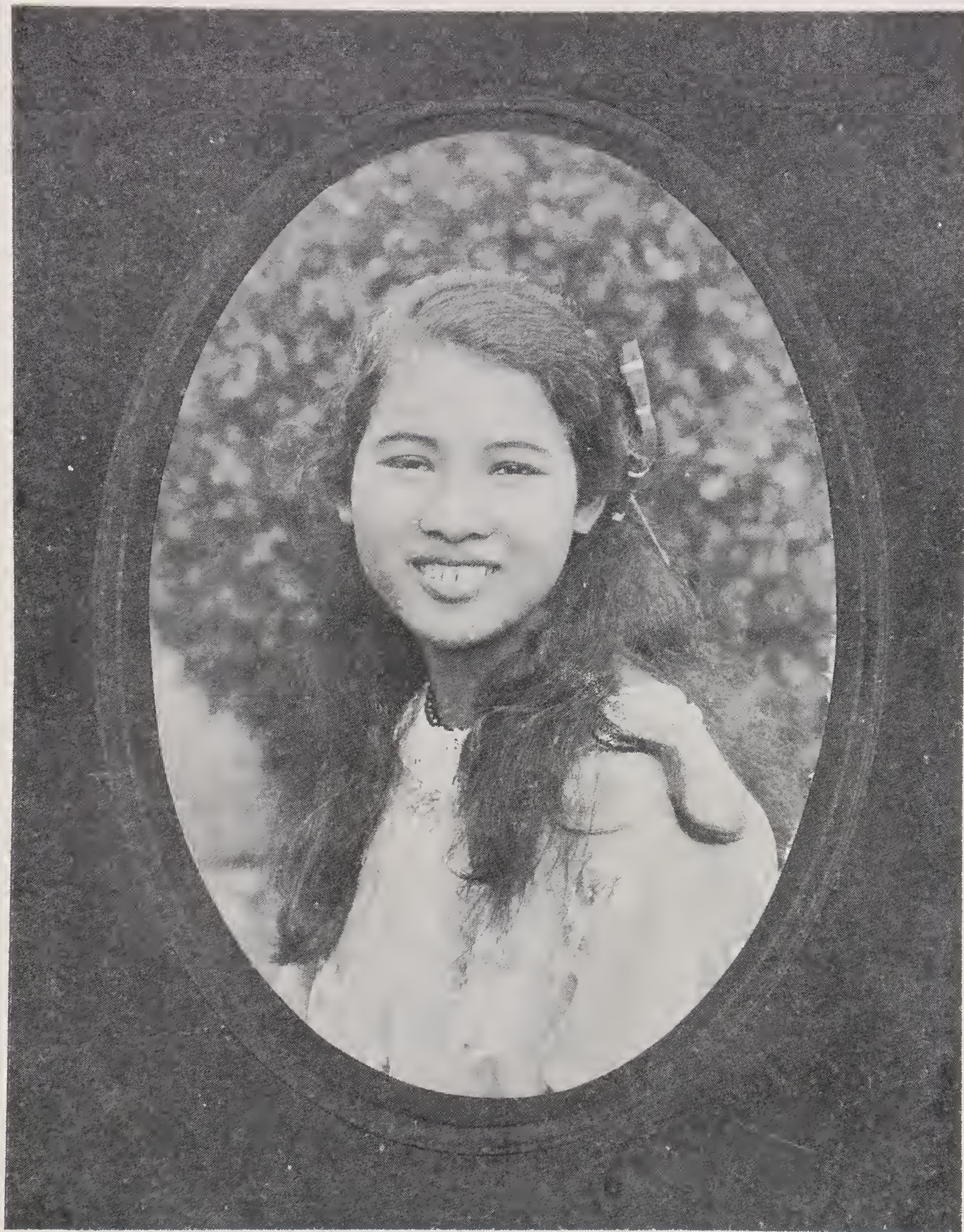
(ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช)

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล
ชันษา ๖ ปี

ทรงเครื่องโสกันต์ เมื่อชันษา ๑๑ ปี

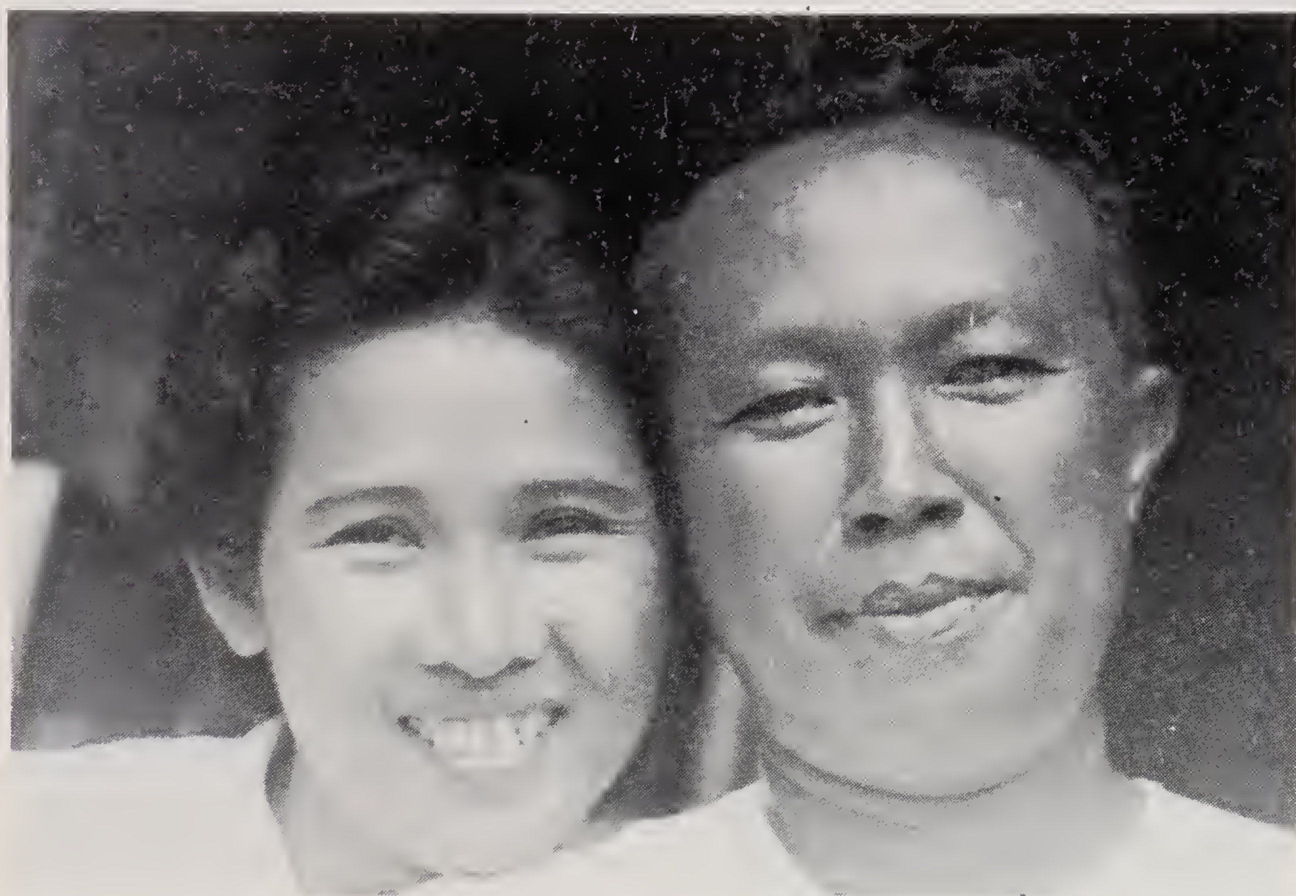

ชันษา ๑๕ ปี

ฉายที่ห้องฉายานรสิงห์

พ่อ–แม่ และลูก ๆ ฉายเมื่อชันษา ๒๘ ปี

เมื่อแม่มีความสุขอยู่กับพ่อ

ชันษา ๓๖ ปี

ทรงฉายที่สิงคโปร์ร่วมกับสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพและ
หม่อมเจ้าหญิงพิลัยเลขา ดิศกุล

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล เมื่อยังมีชนม์ชีพอยู่ทรงรักใคร่ครอบครัวและพี่น้องยิ่งนัก จึงขอนำรูปนี้ซึ่งถ่ายเมื่อหม่อมเจิม ดิศกุล ณ อยุธยา หม่อมมารดา อายุ ๖๐ ปี มาลงไว้เป็นอนุสรณ์

แถวยืน (จากซ้ายไปขวา) หม่อมเจ้านิพัทธ์พันธุดิศ ดิศกุล (ถึงชีพิตักษัยแล้ว)
หม่อมเจ้าหญิงกุมารี่เฉลิมลักษณ์ จิตรพงศ์
หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล
หม่อมเจ้าอาชวดิศ ดิศกุล (ถึงชีพิตักษัยแล้ว)

แถวกลาง (จากซ้ายไปขวา) หม่อมเจ้าอนันตนรไชย เทวกุล (ถึงชีพิตักษัยแล้ว)
หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล
หม่อมเจิม ดิศกุล ณ อยุธยา (ถึงแก่กรรมแล้ว)
อุ้ม ม.ร.ว. บุญญลักษณ์ สุขสวัสดิ์
หม่อมเจ้าหญิงรัชฎามาลินี สุขสวัสดิ์
หม่อมเจ้าธัญญลักษณ์ สุขสวัสดิ์ (ถึงชีพิตักษัยแล้ว)

แถวนั่ง (จากซ้ายไปขวา) ม.ร.ว. สะใบทิพย์ หังสสูต
ม.ร.ว. ระย้าทิพย์ อินทรทูต
ม.ร.ว. บุศยทิพย์ บุญ — หลง
ม.ร.ว. ตาบทิพย์ จามรมาน

ถวายพระอภิบาลหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ทรงประคอง
สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
ที่วังสระปทุม

รับพระราชทานตราตติยจุลจอมเกล้า

รับพระราชทานเข็มที่ระลึกพระนาม สมเด็จเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงฉายร่วมกับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ตำหนักในวังวรดิศ
เมื่อชันษา ๖๖ ปี

ทรงฉายร่วมกับลูก ๆ เป็นครั้งสุดท้าย

ลายพระราชหัตถ์และลายพระหัตถ์ของเจ้านายบางพระองค์

ที่ทรงมีพระราชทานและประทานแด่

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล

[illegible]

[illegible]

[illegible]

พลับพลาประจวบคีรีขันธ์
วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

หญิงแก้ว

ไปเสียเยี่ยมมาก คิดถึงอีก ก๋วย-
เตี๋ยวมะหมี่มาที่นี่ต้องเติมหายกลับไป พอส่งจีน
ยิ่งคิดถึงมาก เป็ดมาเติมอ่านเปล สีเหลืองน่า
กินเช่นเดียวกับเป็ดกรอบ แต่มาถึงนี่เย็นเสีย
แล้ว กินเสียเท่าเย็นๆ ตามบรรดาคนที่อยู่
บนนี้ ไม่เห็นเลยที่จะไม่กินเป็ด กินกันเสีย
ทั้ง ~~ ตามกัน แต่นี่จะไปสวรรค์ จะไปเฝ้า
สมเด็จพระมหาสมณะเจ้า พอรถไฟไปแล้ว
คิดว่าจะข้ามทางรถไฟไปเที่ยวในป่า ไปดูช้าง
ป่า เขาไจทยกันว่ามีช้างมา กลับจากเที่ยวป่า
แล้ว ถ้ายังไม่ตก จะอาบน้ำเกลือ และจะไปคลอง
บางรมที่ไปดูน้ำไหล จะลงเรือแจวเองพายเอง
ขอฝากความอร่อยของเป็ดไปให้ด้วย คิดถึงมาก
เพราะอร่อยเป็ดมาก หรือมีคงเกือกท้ากสัพยากันใหญ่ ทั้ง
เชยไปเชียงใหม่ ทำเพลินจริง อยู่ทางที่ห้างวัง ต้องเที่ยวแผด
เท่านั้นเพลิดเพลินบ้าง

ในที่สุดนี้ขอฝากความอร่อยของ
เป็ดหวานมันไปให้ด้วย เพลงเกิดแทนไว้ให้ด้วย

สว่างวัฒนา

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

โฮเต็ลเทพด้วย สงขลา

วันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

หญิงแก้ว

คิดถึง อยากให้เธอมาอยู่ด้วย แต่ลูกเต้าของเธอรุงรังมาก นัก ไม่มีที่ทางจะอยู่ และค่าโดยสารก็แพงมาก จะวิ่งไปวิ่งมาไม่สะดวก เปลืองอันใช้เล่น ค่าเดินทางคนหนึ่งตั้ง ๒๑ บาท ครั้นจะเสียมากกว่านั้น เกรงจะถูกเข้มเขร

สว่างวัฒนา

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

วันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

ทูนแก้ว

ได้รับจดหมายของเธอลงวันที่ ๘ เดือนนี้แล้ว

ขอให้เธอกลับมาให้ได้ เวลานี้ถึงแม้หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ จะมีข่าวลงถี่มาก ๆ แต่ก็ยังขาดฉบับสำคัญ คือ เธอ ดาวนี้ดังจะไม่ถูกเซ็นเซอร์มากเหมือนก่อน ๆ คงจะได้ลงข่าวมากกว่าทุกที

ลาภของเธอมีคอยอยู่ทางนี้แล้ว คือแชร์บริษัทรถไฟแม่กลอง ถ้าไม่กลับมา ก็จะไม่ได้เป็นอันพับไป

สว่างวัฒนา

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

c/o s.s. "Plancius"

วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๔๘๑.

หญิงแก้วทราบ.

จดหมายฝากมากับหญิงอามได้รับทราบแล้ว ขอบใจที่บอกพระอาการสมเด็จมาให้ทราบ

การที่ทรงพระปรารภเรื่องประทานของแก่สมเด็จในวันที่ ๑๖ จะทรงลืมว่าได้ประทานแล้วอย่างหญิงหวา ทำให้เธอไม่ทราบทูลว่าได้ประทานแล้ว กลับวุ่นวายคิดของอื่นต่ออีกไปได้ ถ้าทูลก็ดังทรงระลึกได้ เป็นอันเสร็จเรื่องกันเท่านั้นเอง

หญิงอามบอกเอาจดหมายของเธอมาส่งให้ในเรือนี้ เวลาออกเรือจากสะมารัง ฝนได้มาตกอยู่แต่เช้าจนเย็นแล้ว เหมือนเมื่อครั้งตามเสด็จมาในเรือโอเฟียร จดได้ลืมอันพัน ไม่ได้ซื้อผ้าคลุมไปทรงสบายเหมือนแต่ก่อน เวลาย้วยหอมกับเพยแขง และทำให้สดสีพวกที่ใส่ทางด้วยกันครั้งนั้น คิดถึงเธอมากกว่าคน ครั้งนี้มีลึกด้วยเป็นเรืออีก เพราะสมเด็จกรมพระฯ เคียงเสด็จขึ้น แต่ตรงอื่นๆ ทรงไม่เที่ยวกัน มาหลังเที่ยวนี้ดีจะสำเร็จ เพราะเชิญเสด็จลงเรือต่อมาจากมะกาเวียทันที ถึงนี่สิ่งสุระบายา และจะประทับเที่ยวกันที่นี่เองก็จะถ่ายลำลงเรือไปบาหลีที่เดียว ฉันได้ชวนเอาหญิงวันมาเที่ยวด้วย

หวังใจว่าเธอ และครอบครัวสบายดี

บริพัตร

สมเด็จเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต.

Hotel Bellerive
Au Lac
Zürich

วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๔๘๐

ศรีหญิงแดง

จดหมายของเธอ ลงวันที่ ๑ เดือนก่อน ได้รับทราบความทุกประการแล้ว และรวมทั้งรูปด้วย ที่ส่งมาด้วย ขอบใจในไมตรีจิตต์อันดีงามของเธอเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้ทำท่าที่เพ็ดทูลเพิ่มเติม ฉันรู้สึกว่า พวกหม่อมเจ้าหลานช่วยกันสนองพระประสงค์ในสมเด็จหญิง พระร่วงก็ยังมีคุณแก่ฉันเป็นอย่างยิ่ง

ฉันต้องจดหมายช้า เพราะจดหมายไม่ได้รับเมื่อวันเกิด แลตัวฉันเองก็กำลังหัดและเริ่มเดินหนังแก่ ขอให้หลานเรียนแลหมอว่า จดหมายที่ให้ฉันประสาทเรียบมาก ข่าวที่ได้รับมาทางสิงคโปร์นั้น ฉันจะจดตามรับมาในเร็วๆนี้ เรื่องของต่างๆนั้น ฉันว่าจะเอาให้พนักงานก็จะได้ที่เร็ว แต่ตรงเลขของฉันก็ประจำเป็นไปด้วยอย่างรวดเร็ว ซึ่งฉันจะของไม่พูดมา เพราะข่าวลือมีมากเกินกว่าที่ตัวฉันเองจะรู้ได้ แลหลานว่า ถ้าได้พูดว่า กระไรหนอ ให้เธอฟังจากในกรม ขอบใจที่จะส่งของดีว่า แลทูลตอบด้วย

หวังว่า จะเป็นสุขสบายดี แลมีเสมอ ติดต่อหายเป็นปกติเรียบร้อยแล้ว

วไล

ป.ล. จดหมายเธอถึงบุญลม

สมเด็จพระบิตุจฉาเจ้า เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร

Cinnamon Hall,
15. Kelawei Road,
Penang. S.S.

วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๓

ถึง ลูกหญิงแก้วกับชายเดิม

พ่อได้รับโทรเลขที่เธอทั้ง ๒ ให้พรเมื่อตรงวันเกิดอายุครบ ๗๘ ปี มีความยินดีและชื่นใจด้วย

ขออำนวยพรสนองคุณให้เธอทั้ง ๒ คนตลอดจนลูกของเธอทุกคน จงเจริญอายุ วรรณะ สุขะ พละ สถาพรเปนนิจ เทอญ.

ดำรง

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ตำหนักทิพย์

วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๙๓

หญิงแก้ว

เมื่อวานชืนหักรมพิทยลาภฯ มาหาฉัน มาบอก กับเรื่องจะฉลองสมเด็จพระสังฆราช ประชุมกันทั้งพระและคฤหัสถ์ เห็นว่าควรจะฉลองเดือนพฤศจิกายน เป็นเวลาที่ออกพรรษาแล้ว และตรงกับวันประสูติของท่านด้วย ตกลงว่าจะทำงานสองวัน สวดมนต์เย็น เช้ารุ่งขึ้นเลี้ยงพระ หมายว่าจะถวายให้พระเจ้าอยู่หัว กับสมเด็จพระพันวัสสาเป็นเจ้าของงาน สมเด็จทรงเป็นหน้าที่ของถวายพระและอาหารเลี้ยงพระสวดมนต์ พระเจ้าอยู่หัวเลี้ยงน้ำชาตอนเย็น และหนังสือแจกกับแจกเงินคนทำงาน กรมพิทย์เล่าจะทูลในกรมจะโปรดอย่างไรไม่ทราบ.

ส่วนของแจกเช่นเหรียญหรือของอื่นๆ จะเป็นของสานุศิษย์หรือผู้ที่นับถือจะช่วยกันทำถวาย ของเลี้ยงคนทั่วไปจะตกลงอย่างไรกันไม่แน่

และในงานคราวนี้คิดว่าจะให้เริ่มลงมือวางรากตึกที่โรงพยาบาลด้วย ข้อนี้เป็นข้อสำคัญมาก เพราะเงินที่ได้ไว้ยังย่อมแย่มอยู่ ฉันจึงร้อนใจขอให้เธอช่วยด้วย ทำอย่างไรจะให้สมเด็จพระพันวัสสาโปรดพระราชทานในวันประสูตรวันที่จะได้จะเป็นการดีมาก สมเด็จพระสังฆราชคงจะปลื้ม เพราะท่านอยากจะให้ลงมือทันตาเห็น ฉันเองก็วิ่งแทบแย่แล้ว ได้เล็กๆน้อยๆ จะพออะไร ได้รายใหญ่ๆ จะได้อุ่นใจหน่อย ขอเธอคงเป็นแก้ว-สารพัดนึกให้ฉันด้วย. จะเป็นบุญกุศลและเป็นบุญคุณกับ-

ฉันเป็นอย่างยิ่ง ใจฉันคงจะทำอะไรแล้ว อยากให้เป็นผลสำ-
-เร็จ เร็วๆ ทันตาเห็น

หวังใจว่าเธอคงจะพยายามช่วยเต็มที่ เพราะเป็นการสาธารณะกุศล และสงเคราะห์ให้ท่านผู้มีศีลได้รับความ-ชื่นบานด้วย

ขอบใจล่วงหน้าไว้ก่อน ขอจงเป็นแก้ววิเศษในคราวสำคัญสักที เมื่อคราวเธอให้มาหมื่นหนึ่ง ก็ถวายสม-
-เด็จ เสียใหญ่แล้ว ขอให้แสดงฝีมือแก้ อีกครั้งเถอะนะ

ถ้าส่งมาทางฉัน ฉันจะได้ถวายสมเด็จพระสังฆราชถวายพระพรเป็นพิเศษด้วย.

อาทร.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๕ พระองค์เจ้าหญิงอาทรทิพยนิภา

คำปรารภของเจ้าภาพ

เมื่อหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ถึงชีพิตักษัย เจ้าภาพคิดจะใคร่ตีพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ใคร่จะตีพิมพ์หนังสือที่เป็นประโยชน์และหายาก จึงได้เลือกหนังสือเรื่อง คาถาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดา หนังสือเล่มนี้ได้เคยตีพิมพ์เพียง ๒ ครั้ง คือ ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ครั้งหนึ่ง และใน พ.ศ. ๒๔๗๒ อีกครั้งหนึ่ง นับจนถึงบัดนี้ก็เป็นเวลากว่า ๕๐ ปีแล้ว จึงสมควรจะนำมาตีพิมพ์ใหม่อีก ในการตีพิมพ์ครั้งนี้ได้นำพระนิพนธ์คำนำของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพในการตีพิมพ์ครั้ง พ.ศ. ๒๔๗๒ มาลงไว้ด้วย และได้สอบสวนพระนามเจ้านายที่พระชันษายืนยิ่งกว่าหรือเสมอด้วยพระชันษาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเท่าที่สอบสวนได้จนถึงปัจจุบัน มาลงตีพิมพ์ ต่อจากที่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงรวบรวมไว้แล้วในคำนำครั้ง พ.ศ. ๒๔๗๒ ดังต่อไปนี้

พระราชโอรสธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระองค์เจ้าหญิงอรุณวดี	พระชันษา ๗๖ ปี
พระองค์เจ้าหญิงวาณีรัตนกัญญา	พระชันษา ๗๘ ปี
กรมหมื่นพงศาดิศรมหิป	พระชันษา ๗๔ ปี
สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ	พระชันษา ๘๑ ปี
สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า	พระชนมายุ ๙๓ พรรษา
สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	พระชันษา ๘๔ ปี
พระองค์เจ้าหญิงบุษบันบัวผัน	พระชันษา ๗๖ ปี
กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี	พระชันษา ๙๔ ปี
พระองค์เจ้าหญิงประดิษฐาสารี	พระชันษา ๙๗ ปี
พระองค์เจ้าหญิงพวงสร้อยสอางค์	พระชันษา ๘๔ ปี

พระราชโอรสธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระองค์เจ้าหญิงผ่อง พระชันษา ๗๕ ปี

พระองค์เจ้าหญิงอดิศัยสุริยาภา พระชันษา ๗๔ ปี

พระองค์เจ้าหญิงวาปีบุษบากร พระชันษา ๙๐ ปี (ยังดำรงพระชนม์อยู่)

พระองค์เจ้าหญิงเหมวดี พระชันษา ๗๙ ปี

พระองค์เจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ ๓

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระชันษา ๗๘ ปี

พระองค์เจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ ๔

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงประภาวสิทธิ์นฤมล พระชันษา ๗๘ ปี

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดรุณวัยวัฒน์ พระชันษา ๘๖ ปี

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงมาลิศเสาวรส

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช พระชันษา ๗๖ ปี

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงมนัศสวาสดิ์ พระชันษา ๗๕ ปี

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมศักดิ์ พระชันษา ๗๕ ปี

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระชันษา ๘๕ ปี

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร พระชันษา ๘๘ ปี

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ พระชนมายุ ๗๗ พรรษา (ยังดำรงพระชนม์อยู่)

พระองค์เจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ ๕

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงศิริรัตนบุษบง พระชันษา ๗๖ ปี (ยังดำรงพระชนม์อยู่)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงสุทธวงศ์วิจิตร พระชันษา ๗๕ ปี (ยังดำรงพระชนม์อยู่)

รัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระศรีนครินทรา บรมราชชนนี พระชนมายุ ๘๑ พรรษา (ยังดำรงพระชนม์อยู่)

ท่านผู้อ่านทั้งหลายคงจะประจักษ์ได้ดีว่าหนังสือเล่มนี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะตีพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพของหม่อมเจ้าหญิง อัปภัศราภา เทวกุล เพราะเป็นหนังสือที่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดา ทรงจัดตีพิมพ์ขึ้นทั้งสองครั้ง ครั้งแรกสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ผู้ทรงชุบเลี้ยงหม่อมเจ้าหญิง อัปภัศราภา ฯ มาตั้งแต่เยาว์วัยและทรงมีพระคุณแด่หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา ฯ มาเป็นเอนกประการได้โปรดให้ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ นอกจากนั้นยังเป็นหนังสือที่สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ พระบิดาของหม่อมเจ้าอนันตนรไชย เทวกุล สวามีของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา ฯ ได้ทรงรวบรวมขึ้นไว้ด้วย

อย่างไรก็ดีในหนังสือเล่มนี้ปรากฏวาคาถาพระราชนิพนธ์พระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นรวบรวมได้เพียง ๔๑ พระองค์เท่านั้น ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงมีพระราชโอรสธิดาถึง ๘๔ พระองค์ เหตุนั้นจึงได้นำพระนามพระราชโอรสพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ มาพิมพ์ต่อไว้ในตอนท้ายและได้ทำเชิงอรรถเพิ่มเติมเกี่ยวกับราชสกุลที่สืบต่อลงมารวมทั้งพระมารดาและเจ้าจอมมารดาให้ละเอียดยิ่งขึ้นกว่าที่เคยตีพิมพ์มาแต่ก่อน

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเชี่ยวชาญในด้านดาราศาสตร์เพียงใด กล่าวกันว่าพระองค์ทรงชำนาญทางด้านโหราศาสตร์ด้วย ดังจะเห็นได้ว่าในพระพรที่พระราชทานแก่พระราชโอรสธิดานั้น สำหรับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์จะมีข้อความว่า "จงอย่ามีโรค จงมีความสุข ปราศจากทุกข์และความวุ่นวายเถิด พระองค์เจ้าหญิงนั้นจงมั่งคั่งด้วยทรัพย์มาก มีโภคมาก มียศและบริวารไม่แปรผัน ขอพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์กับทั้งอารักขเทพยดา จงช่วยอภิบาลรักษาพระองค์เจ้าหญิงสุนันทากุมารีรัตน์นั้น ให้พ้นไปจากอันตรายเป็นนิตย์" ส่วนพระพรที่พระราชทานแด่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้น ไม่ปรากฏคำว่า "อนึ่งจงมั่งคั่งมีทรัพย์มาก" เลย สำหรับพระพรที่พระราชทานแด่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีว่า "จงมีความสุข อย่ามีโรค มียศอัน

ประเสริฐ จงอย่ามีโทษในกาลทั้งปวงเลย อันใครผู้ใดผู้หนึ่งไม่พึงคุมเหงได้ จงมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติมาก เป็นผู้มีอำนาจไม่หวั่นไหวด้วยเหตุเป็นอันมาก จงรักษาไว้ซึ่งยศของบิดามารดาพี่ชายน้องหญิงให้ดีให้งามในกาลทั้งปวง'' ดังนี้เป็นอาทิ

เจ้าภาพหวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายและใคร่ขอกราบขอบพระคุณหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ได้กรุณาเรียบเรียงประวัติของหม่อมเจ้าอัปภัศราภา เทวกุล และขอขอบคุณ นายบรรเจิด อินทุจันทร์ยง ที่ช่วยกรุณาจัดหาต้นฉบับสำหรับตีพิมพ์รวมทั้งภาพถ่ายลายพระราชหัตถเลขาพระราชทานพระนามและพระพรแด่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์มาลงตีพิมพ์ไว้เป็นตัวอย่างด้วย

คำนำ

ในปีมะเส็ง พุทธศักราช ๒๔๗๒ นี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร จะทรงเจริญพระชนมายุถึง ๗๓ ปี เสมอพระชันษาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมบรมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ องค์สมเด็จพระบรมไปยกาธิราช และเมื่อพระราชวงศ์พระองค์ใดได้ประสบอภิลักขิตมงคลนี้ บรรดาพระขัตติยญาติในพระราชวงศ์ก็ย่อมทรงปีติปราโมทย์ด้วยทั่วกัน เป็นประเพณีมีแต่รัชกาลก่อน ๆ สืบมา ก็ในบรรดาพระเจ้าลูกเธอของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ์เป็นพระราชบุตรีพระองค์แรกซึ่งเจริญพระชันษายั่งยืนเท่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในปีเริ่มรัชกาลปัจจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรด ๆ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ ในการฉลองพระชันษามาแต่ก่อน ครั้งนี้ทรงพระราชดำริว่ากรมหมื่นราชศักดิ์สโมสรเป็นพระราชบุตรพระองค์แรกที่ประสบพระชนมายุสมมงคลเช่นนั้น จึ่งทรงพระกรุณาโปรด ๆ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร ในการฉลองพระชันษา โดยทรงยินดี

การฉลองพระชันษานั้น กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสรทรงปรารภจะบำเพ็ญพระกุศลบุรพเปตพลีทักษิณานุปทาน อุทิศถวายสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมไปยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

 ทรงบำเพ็ญราชพลีสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวกับญาติมิตรสโมสรภาค ๑ ในงานทั้ง ๒ ภาคนี้มีพระประสงค์จะใคร่พิมพ์หนังสือแจกเป็นที่ระลึกสักเรื่องหนึ่ง จึงมีรับสั่งมายังราชบัณฑิตยสภา ขอให้ช่วยเลือกเรื่องและจัดการพิมพ์หนังสือนั้นถวาย

ข้าพเจ้าเลือกหาเรื่องหนังสือ พบหนังสือชอบใจเรื่องหนึ่ง แต่เป็นหนังสือเรื่องน้อย ถึงกระนั้นเห็นว่าเหมาะแก่งานยิ่งกว่าหนังสือเรื่องอื่น คือ เรื่อง คาถาพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดา ด้วยหนังสือเรื่องนี้ประชุมพระพรซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชโอรสธิดา เป็นสิริมงคลสมควรแก่งานสถาน ๑ ยังมีข้อสำคัญอีกสถาน ๑ ด้วยเมื่อสมเด็จ ฯ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงเริ่มรวบรวมหนังสือเรื่องนี้ก็ดี เมื่อสมเด็จพระวัสสามาตุจฉาเจ้า ฯ ทรงพิมพ์หนังสือนี้ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ก็ดี ยังขาดฉะบับพระราชนิพนธ์พระราชทานพระนามและพระพรแก่กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร พึ่งทรงค้นพบและประทานมายังหอพระสมุด ฯ เมื่อพิมพ์หนังสือนั้นแล้ว ค้างอยู่ยังมิได้พิมพ์ให้ปรากฏ จึงเห็นว่าเหมาะแก่การที่จะพิมพ์แจกในงานฉลองพระชันษากรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร ในครั้งนี้ด้วย.

เจ้าฟ้าและพระองค์เจ้าพระราชโอรสธิดา พระราชนัดดา พระราชปนัดดาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ที่พระชันษายืนยิ่งกว่าหรือเสมอด้วยพระชันษาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกปรากฏในเวลานี้มีพระราชธิดา คือ พระองค์เจ้าหญิงพลับพระองค์ ๑

พระราชนัดดา (พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๒)

พระองค์เจ้าหญิงยี่สุ่น พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงปุก พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าชายอรุณวงศ์ (กรมหลวงวรศักดาพิศาล) พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงแม้นเขียน พระองค์ ๑

พระราชนัดดา (พระเจ้าลูกเธอในกรมพระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๒)

พระองค์เจ้าหญิงกนิษฐา พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าชายพงศ์อิศเรศ (กรมหมื่นกระษัตริย์ศรีศักดิเดช) พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงอำพัน พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าชายภุมเรศ (กรมหมื่นอมเรศรัศมี) พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าชายฤกษ์ (สมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์) พระองค์ ๑

พระราชนัดดา (พระเจ้าลูกเธอในกรมพระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๓)

พระองค์เจ้าหญิงอรุณ พระองค์ ๑

พระราชปนัดดา (พระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว)

พระองค์เจ้าหญิงเสงี่ยม พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงนิเวศ พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงละม่อม (สมเด็จกรมพระยาสุดารัตนราชประยูร) พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงกินรี พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าชายสิงหรา (กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ) พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงบุตรี (กรมหลวงวรเสรฐสุดา) พระองค์ ๑

พระราชปนัดดา (พระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

พระองค์เจ้าหญิงโสมาวดี (กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ) ยังดำรงพระชนม์อยู่ พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าชายกมลาศน์เลอสรร (กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร) ยังดำรงพระชนม์อยู่ พระองค์ ๑

พระราชปนัดดา (พระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว)

พระองค์เจ้าหญิงสุดาสวรรค์ พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงภควดี ยังดำรงพระชนม์อยู่ พระองค์ ๑

พระองค์เจ้าหญิงเฉิดโฉม ยังดำรงพระชนม์อยู่ พระองค์ ๑

เป็นจำนวนพระองค์ชาย ๖ พระองค์ พระองค์หญิง ๑๖ พระองค์ รวมทั้งสิ้น ๒๒ พระองค์ด้วยกัน

เจ้านาย ๒๒ พระองค์นั้น เรียงโดยลำดับจำนวนปีพระชันษาดังนี้

พระองค์เจ้าหญิงแม้นเขียน (รัชกาลที่ ๒) พระชันษา ๙๐

สมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๒) พระชันษา ๘๕

พระองค์เจ้าหญิงนิเวศ (รัชกาลที่ ๓) พระชันษา ๘๓

พระองค์เจ้าหญิงพลับ (รัชกาลที่ ๑) พระชันษา ๘๒
พระองค์เจ้าหญิงยี่สุ่น (รัชกาลที่ ๒) พระชันษา ๘๒
พระองค์เจ้าหญิงปุก (รัชกาลที่ ๒) พระชันษา ๘๑
พระองค์เจ้าหญิงอรุณ (พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๓) พระชันษา ๘๑
กรมหลวงวรเสรฐสุดา (รัชกาลที่ ๓) พระชันษา ๘๐
สมเด็จกรมพระยาสุดารัตนราชประยูร (รัชกาลที่ ๓) พระชันษา ๗๙
พระองค์เจ้าหญิงกนิษฐา (พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๒) พระชันษา ๗๙
พระองค์เจ้าหญิงอำพัน (พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๒) พระชันษา ๗๙
กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ (รัชกาลที่ ๓) พระชันษา ๗๗
กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ (รัชกาลที่ ๔) ยังดำรงพระชนม์อยู่ พระชันษา ๗๗
กรมหมื่นอมเรศรัศมี (พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๒) พระชันษา ๗๗
กรมหลวงวรศักดาพิศาล (รัชกาลที่ ๒) พระชันษา ๗๖
พระองค์เจ้าหญิงกินรี (รัชกาลที่ ๓) พระชันษา ๗๖
พระองค์เจ้าหญิงเลิ่งยม (รัชกาลที่ ๓) พระชันษา ๗๕
กรมหมื่นกระษัตริย์ศรีศักดิเดช (พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๓) พระชันษา ๗๕
พระองค์เจ้าหญิงภควดี (พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๔) ยังดำรงพระชนม์อยู่ พระชันษา ๗๕
กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร (รัชกาลที่ ๔) ยังดำรงพระชนม์อยู่ พระชันษา ๗๓
พระองค์เจ้าหญิงสุดาสวรรค์ (พระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๔) พระชันษา ๗๓

พระองค์เจ้าหญิงเฉิดโฉม (พระราชวังบวร ฯ รัชชกาลที่ ๔) ยังดำรง

พระชนม์อยู่ พระชันษา ๗๓

พระราชนิพนธ์ที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ เมื่อในรัชชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดา เมื่อเวลาสมโภชเดือน ทรงเขียนเป็นลายพระราชหัดถเลขา ในชั้นแรกเป็นแต่พระราชทานพระนามแลพระราชทานพระพรเป็นภาษาไทยเป็นพื้น ต่อมาในชั้นหลังทรงพระราชนิพนธ์คาถาภาษามคธ พระราชทานพระพรต่าง ๆ กัน ทรงเขียนพระราชหัดถเลขาเป็นอักษรอริยกะพระราชทานกับพระราชหัดถเลขาอักษรไทย ซึ่งพระราชทานพระนามแลพระราชทานพระพรเป็นคู่กัน.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการได้ทรงพยายามรวบรวมสำเนาคาถาพระราชนิพนธ์ ซึ่งพระราชทานพระราชโอรสธิดา กับทั้งคำแปลไว้ได้โดยมาก ทรงหมายว่าจะพิมพ์ในโอกาสอันใดอันหนึ่งอันสมควร แต่ยังทรงรวบรวมไม่ได้บริบูรณ์จึ่งมิได้พิมพ์ ประทานฉะบับมาไว้ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร

กรรมการ ราชบัณฑิตยสภาขอถวายพระพรแด่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร ในโอกาสที่ได้ทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชันษาในครั้งนี้ ขอให้ทรงพระเจริญด้วยสรรพสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขสถาพรเป็นนิจกาลเทอญ.

(ลายมือชื่อ)

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๒

สารบาน

คาถาพระราชทานพระนามพระราชโอรสธิดา
พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔

กรมหลวงพิชิตปรีชากร

พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าคัคณางคยุคล สกลศุภลักษณ์ พยัคฆนาม จงเจริญชนมายุ สุข พล ปฏิภาณ ทุกประการ เทอญ

พระนามพระราชทาน ณวัน ๕ ๆ๕ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

คาถาพระราชทานพระนาม

คคณางฺคยุคโลยํ	สุขิโต โหตุ กุมารโก
ทีฆายุโก จิรญฺชีวี	ชินาตุ สพฺพสตฺตเว
อยมฺปิ ราชกุมาโร	อโรโค นิรุปทฺทโว
โหตุ วุฑฺฒิญฺจ ปปฺโปตุ	วิภเว กุลสนฺตเก

คำแปลคาถา

กุมารน้อยชื่อว่าคัคณางคยุคลนี้ จงมีสุข มีอายุยืน มีชีวิตนาน ชนะศัตรูทั้งปวง อนึ่งราชกุมารนี้ จงไม่มีโรค ไม่มีอุปัทว ถึงซึ่งความเจริญในสมบัติอันเป็นของตระกูล เทอญ

เจ้าฟ้ากรมขุนขัตติยกัลยา

ให้พระนามพระเจ้าลูกเธอหญิง ในหม่อมเจ้าพรรณรายว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากรรณิกาแก้ว จงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ ในนามวรรคบริวารวันนี้ทุกประการ เทอญ

พระราชทาน ณวัน ๕ ๆ๓ ๒ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

คาถาพระราชทานพระนาม

สุขินี อยํ โหตุ โสภา ราชกุมาริกา
ทีฆายุกา อโรคี จ ลาภินี จ ยสสฺสินี

คำแปลคาถา

ราชกุมาริกางามนี้ จงมีความสุขและมีอายุยืนยาว ไม่มีโรคาพาธ และมีลาภมียศ เทอญ

๓

กรมหลวงอดิศรอุดมเดช

พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสุขสวัสดิ อธินาม จงมีความวัฒนาการ ด้วยชนมายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สมบัติบริบูรณ์ทุกประการ เทอญ

คาถาพระราชทานพระนาม

สุขโสตฺถิกุมาโรยํ สพฺพทา สุขวฑฺฒโน
ชาตกาลาว ปฏฺฐาย ราชลาภปฺปวฑฺฒโน
ทีฆายุโก สุขี โหตุ อโรโค วุฑฺฒิวฑฺฒโน
อนนฺตราโย ชินาตุ สพฺเพปิ สตฺตโว สทา
เปติกํ มาติกญฺจาปิ ลภตํ วิภวํ สุขํ
มาโหตฺวสฺส โกจิเทว อนฺตราโย กทาจิปิ
สกลสฺสาปิ โลกสฺส ปมาณํ รกฺขตํว นํ

คำแปลคาถา

กุมารชื่อสุขสวัสดินี้ จงเจริญสุขทุกเมื่อ จงเจริญด้วยราชลาภตั้งแต่เกิดเที่ยว จงมีอายุยืน มีสุข ไม่มีโรค เจริญด้วยวุฒิ ไม่มีอันตราย ชนะศัตรูทั้งปวงทุกเมื่อ อนึ่งจงได้สุขสมบัติของบิดามารดา อันตรายอันใดอันหนึ่งอย่าพึงมีแก่กุมารนี้ทุกเมื่อ อนึ่งประมาณของโลกทั้งสิ้นจงรักษากุมารนี้

กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าทวีถวัลยลาภ นาคนาม จงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพสวัสดิ์ทุกประการ เทอญ

พระราชทานณวัน ๖ ๆ๓ ๕ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก

คาถาพระราชทานพระนาม

ทุวิสมฺปตฺติลาโภ โวฺห	กุมาโรยํ สุชาติโก
พราหฺมณฺญา กุจฺฉิชาโตปิ	เสฏฺโฐว ราชปุตฺตโก
สพฺพทา สุขิโต โหตุ	อโรโค นิรุปทฺทโว
ทีฆายุโก ยสสฺสี จ	เตชวา ปริวารวา
ลาภี โสณฺณหิรญฺญานํ	กาเล กาเล ปุนปฺปุนํ
ชินาตุ อรโย สพฺเพ	ปีตุโน จตฺตโนปิ จ
อนนฺตราโย สพฺพตฺถ	สุขี เสรี สยํ วสี
ปติฏฺฐา โหตุ สพฺเพสํ	ญาตีนํ อตฺถกามินํ
ชนกสฺส ปีตุโนว	ลภตํ รกฺขิตุํ ยสํ
พุทฺธาทิอานุภาเวน	เทวา รกฺขนฺตุ นํ สทา

คำแปลคาถา

กุมารนี้จงมีนามว่า ทวีถวัลยลาภ เกิดแต่ครรภ์มารดาอันเป็นเชื้อพราหมณวงศ์ เป็นราชบุตรอันประเสริฐ จงเป็นผู้มีความสุข นิราศไร้โรคาพาธอุปัทวันตราย มีอายุยืนยาว และมีอิสสริยศและบริวารยศ

มีเดชานุภาพ เปนผู้มีลาภมากได้เงินทองบ่อย ๆ เนือง ๆ ทุกครั้งทุกคราว จงชนะข้าศึกทั้งหลายของบิดาและของตนด้วยทั้งสิ้น ไม่มีอันตรายในสถานทุกแห่ง และจงมีความสุข ประพฤติโดยลำพังมีอำนาจในตน เปนที่พึ่งแก่ญาติทั้งปวงบรรดาที่ใคร่ประโยชน์แก่ตน และจงได้เพื่อจะรักษายศของบิดาผู้ชนกเกิด เทพดาทั้งหลาย กับทั้งอานุภาพสามรัตนมีพระพุทธเปนต้น จงรักษากุมารนั้น จงทุกเมื่อ เทอญ

กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ นาคนาม จงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ ศรีสวัสดิ์ทุกประการ เทอญ

คาถาพระราชทานพระนาม

มหาโสณฺณปิณฺฑิราสิ เอวนฺนาโมว อตฺถโต
โหเตฺววายํ สุกุมาโร มหาสุวณฺณลาภโต
อโรโค สุขิโต โหตุ ทีฆายุโก อโกปิโย
สทา ลาภี ยสสฺสี จ รกฺขตํ ปิตุโน ยสํ
สพฺเพหิ สามตฺถิเยหิ ปโหตุ อภิรกฺขิตุํ
ยาวชีวํ ปิตุ กิจฺจํ ลภตํ กุลสนฺตกํ

คำแปลคาถา

กุมารนี้ จงมีชื่อว่า ทองกองก้อนใหญ่ อย่างนี้เทียว โดยเนื้อความ เพราะได้ทองแท่งใหญ่ จงไม่มีโรค เป็นสุข มีอายุยืน อันใครๆ ให้กำเริบไม่ได้ จงมีลาภ และมียศ รักษาเกียรติยศของบิดาไว้ในกาลทุกเมื่อ จงอาจเพื่ออภิบาลกิจของบิดา ด้วยความสามารถทั้งปวง จนตลอดชีพ จงได้ทรัพย์สมบัติสำหรับตระกูล

(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดเทพศิรินทรแปล)

๗

กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอขนานนามกุมารซึ่งประสูติ ณวัน ๒ ฯ ๙ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศกนี้ว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภาคย์ พยัคฆนาม จงเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ ตระปะ เดช ศรีสวัสดิ์ เทอญ

ขนานนาม ณวัน ๕ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก เป็นปีที่ ๖ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้แล

คาถาพระราชทานพระนาม

เขมสนฺตโสภโคฺยติ เอวญฺหิ กตนามโก
กุมาโรยํ มยา รญฺญา ชาโต ทีฆายุโก สุขี
โหตุ สทา มหาเตโช มหาปญฺโญ มหพฺพโล
มหทฺธโน สิริมา จ สมฺมาว วฑฺฒตํ สุขํ
อสโยฺห สพฺพสตฺตูหิ อปาปฺโป อญฺญการโก
ลภตํ ปติฏฺฐาเปตุํ กุลํ สุขมฺหิ เปติกํ

คำแปลคาถา

กุมารผู้เกิดแล้วนี้ มีชื่ออันเราผู้เป็นพระราชากระทำแล้วอย่างนี้ว่า เกษมสันตโสภาคย์ จงมีอายุยืน มีสุข มีอำนาจมาก มีปัญญามาก มีกำลังมาก มีทรัพย์มาก มีสิริทุกเมื่อ ความสุขจงเจริญโดยชอบ ศัตรอย่าข่มขี่ได้ ไม่เป็นผู้เดือดร้อน ทำการของคนอื่น จงได้เพื่อจะตั้งซึ่งตระกูลของบิดาไว้ในความสุข

กรมหมื่นราชศักดิสโมสร

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม พระราชทานพระนามพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชาย ซึ่งประสูติณวัน ๒๑๒ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศกนี้ว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากมลาสน์เลอสรร พยัคฆนาม จงเจริญเบญจพิธพร ทฤฆายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ ทุกประการ เทอญ

พระราชทาน ณวัน ๕ ๗ ๑ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก

คาถาพระราชทานพระนาม

สพฺพทา สุขิโต โหตุ ทีฆายุโก อนามโย
กุมาโร โหตุ นาเมน กมลาสนนิมฺมิโต

จะเรียกว่าพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากมลาสน์นฤมิตก็ตาม เทอญ

อโรโค จ จิรญฺชีวี สพฺพตฺถ สุขวฑฺฒโน
สมฺปตฺยา ปริวาเรน ยเสน จาภิวฑฺฒตุ
มาตาปีตูนํ หทยานิ กมลาสนนิมฺมิโต
ปูเรตฺววายํ กุมาโร ปตฺโต วุฑฺฒึ ตถา ตถา
สีลวา ปาปเชคุจฺฉี สพฺพทาว อนีติโย
ลภตํ จ ตถารูปํ อานุภาวํ ตโต ตโต
ยถา อยํ สมฺมารกุโข กุลวํสํ อหาปิตํ
หาปิยมานมฺปิ เนตุ วุฑฺฒึ ปุนปิ อายตึ

๙

อนนฺตราโย สพฺพตฺถ อาสาปสีทฺธิสาธโก
โหตุ พุทฺธาทิวตฺถุสฺส อานุภาเวน สพฺพทา

ส. พ. ป. ม. มงกุฎ

ราชสยามินทร

คำแปลคาถา

ขอกุมารโดยนามว่า กมลาสนเลอสรร จงไม่มีทุกข์ มีความสุขสำราญ มีอายุยืนนาน ในกาลทุกเมื่อ ขอกุมารกมลาสนเลอสรรนี้ จงไม่มีโรค มีชีวิตอยู่นาน มีความเจริญสุขสำราญ ในกาลทั้งปวง จงเจริญยิ่งด้วยสมบัติ บริวาร และยศ ทำหฤทัยของมารดาบิดาให้เต็มตื้นด้วยปีติปราโมทย บรรลุความเจริญด้วยประการนั้น ๆ จงเป็นผู้มีศีล เกลียดกลัวต่อบาปกรรม ไม่มีเสนียดจัญไร ในกาลทั้งปวง และจงได้อานุภาพเห็นปานนั้นจากที่นั้น ๆ ขอกุมารกมลาสนเลอสรร ซึ่งมีอารักขาโดยชอบด้วยประการไรนี้ จงอย่าทำตระกูลวงศให้เสื่อม แม้ตระกูลวงศจะเสื่อมไป ก็จงนำความเจริญมาในเบื้องหน้าอีกต่อไป จงอย่ามีอันตราย สำเร็จประสิทธิตามความมุ่งหมาย ในสิ่งทั้งปวง ด้วยอานุภาพแห่งอุดมวัตถุมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ในกาลทุกเมื่อ เทอญ

(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดเทพศิรินทร์แปล)

พระองค์เจ้าอุณากรรณอนันตนรไชย

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอขนานตั้งนามราชกุมาร ผู้บุตรองค์นี้ว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอุณากรรณ อีกอย่างหนึ่งว่า อนันตนรไชย ครุฑนาม ขอจงได้มีความเจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพสวัสดิสุขทุกประการ เป็นที่พึ่งแก่เกียรติยศของบิดามารดา เทอญ

พระราชทานพระนาม ณวัน ๑ ๆ๓ ๕ ค่ำ ปีมะเส็ง ยังเป็นอัฐศก ปีที่ ๖ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

อุณฺณากณฺณานนฺตนร-	ชโยติ กตนามโก
ชาโต ราชกุมาโรยํ	ปุเรนฺโต ปิตุ ปตฺถนํ
สุขี ทีฆายุโก โหตุ	อโรโค นิรุปทฺทโว
มหานุภาโว จ โหตุ	มหทฺธโน มหายโส
ยถา จ ปิตุโน ฉนฺโท	ตถา รกฺขตุ มาตรํ
ยถา จิรํ สิสฺสมาตา	ปุตฺตานุภาวสํวุธา
อญฺเญปิ อนติกฺกมญฺญา	ฐเปตฺวา ปิตรํ สกํ
ปจฺจตฺถิเก อนนฺเตปิ	ชินาตุ สพฺพทาวโส

คำแปลคาถา

พระราชกุมาร ซึ่งประสูติแล้วองค์นี้ ทรงพระนามว่า อุณณากัณ อนันตนรไชย ได้สมความปรารถนาของบิดา จงเป็นสุขมีอายุยืนนาน จงอย่ามีโรค จงปราศจากความขัดข้องวุ่นวาย จงมีอานุภาพใหญ่ ประกอบไปด้วยทรัพย์ และยศเป็นอันมาก บิดามีความรักใคร่ในมารดา

ฉันใด พระราชกุมารก็จงรักษามารดาฉันนั้น มารดาเป็นที่อาศัยของบุตรนานเพียงไร เจริญได้ก็ด้วยอานุภาพของบุตร แม้คนอื่นนอกจากบิดาตนแล้วไม่ล่วงเกิน ขอพระราชกุมารองค์นั้นจงชนะข้าศึกทั้งหลายไม่มีที่สุดในกาลทั้งปวง เทอญ

ความสำเร็จจงมี

กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ

คาถาพระราชทานพระนาม

สุขี โหตุ กุมาโรยํ ธาเรนฺโต อวฺหยํ อิทํ
เขมสฺสิริสุภโยโค อิติ ทินฺนํ สุนามโต
อทฺโธ มหทฺธโน โหตุ มหาโภโค สุวฑฺฒโน
ทีฆายุโก อโรโค จ ยสสฺสี ปริวารวา
ชินาตุ อานุภาเวน สพฺเพ ปจฺจตฺถิเก สทา
อสโยฺห สพฺพสตฺตูหิ มหิทฺธิโก สุโรบี จ
ยํ ยํ อิจฺฉิตํ บีตรา สพฺพํ อสฺมึ สมิชฺฌตุ
ยถา โส สมฺมา รกฺเขยฺย สกสฺส บีตุโน ยสํ

คำแปลคาถา

กุมารนี้ มีนามอันเราได้ทำได้ให้แล้ว โดยความไพเราะว่า "เกษม ศรีสุภโยค" จงมีความสุข มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติใหญ่ เป็นผู้เจริญ มีอายุยืนยาวไม่มีโรค จงเป็นผู้มียศและบริวาร ศัตรูทั้งปวงทั้งหลายไม่พึงคุมเหงได้ จงเป็นผู้มีฤทธิกล้า ชำนะข้าศึกทั้งหลายทั้งสิ้นด้วยอานุภาพทุกเมื่อ สิ่งใด ๆ ที่เราปรารถนาแล้ว ขอสิ่งนั้น ๆ ทั้งหมด จงสำเร็จในกุมารนี้ ดุจพึงรักษายศของบิดาไว้ โดยชอบฉะนั้น

พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามบุตรชายซึ่งประสูติวัน ๒ ๆ๑๓ ๘ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์ พยัคฆนาม จงเจริญด้วยชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลทุกปราการ เทอญ

ตั้งนามไว้แต่วัน ๕ ๗ๆ ๘ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก เป็นวันที่ ๒๕๙๑ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

กาพฺยกนกรตน- นาโม โหตุ อยํ สุโต
มเมว ปีตุภูตสฺส อนุชาโต สุชาติมา
สุขี ทีฆายุโก โหตุ อโรโค เตชสา ยุโต
อฑฺโฒ มหทฺธโน โหตุ อเวกลฺโล สทา อปี
วํสานุรกฺขี จ โหตุ รกฺขตํ เปติกํ กุลํ
มาตรญฺจ สกํ รกฺเขยฺย อนญฺญสฺเสว สา สทา
สเจ ปน อคารสฺมา ปพฺพชฺเชยฺโยนคาริยํ
วุฑฺฒึ วิรุฬฺหึ เวปุลฺลํ ปปฺโปตุ พุทฺธสาสเน

คำแปลคาถา

บุตรนี้มีชาติดี เป็นบุตรอนุชาติของเราผู้บิดา จงชื่อว่า กาพย์กนกรัตน์เถิด และจงเป็นผู้มีความสุข มีอายุยาวยืนไม่มีโรค ประกอบด้วยเดช

มั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่ ไม่มีความวิกลในกาลทั้งปวง และจงเป็นผู้ตามรักษาวงศ์ รักษาตระกูลอันเป็นของบิดา ที่บิดาได้รักษามาแล้ว และจงรักษามารดาของตนด้วย มารดานั้นจะไม่พึงเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นด้วยประการใดเล่า ถ้าหากบุตรของเรานี้ จะพึงละฆราวาสออกบรรพชาถึงอนาคาริยปฏิบัติ จงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ในพระพุทธสาสนา เทอญ

สมเด็จ ฯ กรมพระยาเทวะวงศวโรปการ

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามกรบุตรชาย ซึ่งประสูติ ณวัน ๗ ฯ ๗ ๑๒ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุทัยวงศ์ นาคนาม จงเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพศิริสวัสดิสุขทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมา ณวัน ๕ ฯ ๓ ๒ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก เป็นวันที่ ๒๗๙๕ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

เทวญฺญตโรทยวํโส อิติ เสฏฺฐจาภิเธยฺยโต
นามํ โหตุ กุมารสฺส อิมสฺเสว ปิยสฺส เม
รตนตฺตยเตเชน มยฺหญฺจ ปุญฺญเตชสา
อยํ ทีฆายุโก โหตุ กุมาโร มม ปุตฺตโก
อโรโค สุขิโต อทฺโธ ยสวา ปริวารวา
สมนฺนาคโต จ โหตุ ตถารูเปน เตชสา
ยถา สกํ รกฺเขยฺย มาตรํ อญฺญโปสโต
กุลญฺจ อนุรกฺเขยฺย เปติกมฺปิ อนาคเต

สิทฺธิ อสฺตุ

คำแปลคาถา

คำที่ชื่อว่า เทวัญอุทัยวงศ์ นี้ เป็นชื่อของกุมารผู้เป็นที่รักของเรานี้ทีเดียว สำเร็จโดยเป็นนามอันประเสริฐ ด้วยเดชบุญของเราที่เกิดแต่

หมวดสามแห่งรัตนตรัย จงช่วยให้กุมารผู้บุตรของเรานี้ ให้มีอายุยืนนาน อย่ามีโรค ให้มีความสุข สมบูรณ์ด้วยสมบัติ ถึงพร้อมด้วยบริวารยศ ด้วยเดชะ (คำอธิษฐานนี้อ้างคุณพระรัตนตรัยและเดชบุญของเรา) ที่มีรูปเช่นนั้น จงให้กุมารนี้รักษามารดาของตนอย่างไร ถ้าในอนาคตเป็นคนเลี้ยงคนอื่นแล้ว ก็พึงให้รักษาตระกูลของบิดาต่อไปเทอญ

ความสัมฤทธ จงมี

พระองค์เจ้าหญิงอรไทยเทพกัญญา

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอตั้งนามบุตรีซึ่งเกิดในวัน เป็นวัน ๓ ฯ ๑๐ ค่ำ ๗ ปีมะแม เอกศก นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา วรรคบริวารอาทิ วรรคเดช อันตอักษร จงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สิริสมบัติสุขทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมา ณวัน ๕ ฯ ๑๑ ค่ำ ๙ ปีมะแม เอกศก

คาถาพระราชทานพระนาม

สุขินี จ อโรคา จ สพฺพทา นิรุปทฺทวา
อยํ มม ธีตา โหตุ มหาชเนน ปูชิตา
อุทยฺยเทวกญฺญาติ ลทฺธนามา สุทาริกา
สทา อเวกลา โหตุ จิรญฺจ ชีวิตํ ภุสํ

คำแปลคาถา

ธิดาของเรานี้เป็นทาริกางามดี จงเป็นผู้ได้นามว่า อรไทยเทพกัญญา อันมหาชนบูชานับถือ และจงมีความสุข นิราศไร้อุปัทวอันตรายณกาลทั้งปวง อย่ารู้วิกลวิปริตเสมอไป และจงดำรงชนมชีพอยู่ยืนนานยิ่ง เทอญ

พระองค์เจ้าหญิงบุษบงก์เบิกบาน

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามบุตรหญิงซึ่งสำลีเป็นมารดา คลอดในวัน ๕ ฯ ๑๐ ๔ ค่ำ ปีมะแม เอกศก เวลา ๔ ทุ่มนั้น ให้มีนามว่า "พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าบุษบงก์เบิกบาน" วรรคบริวารมูลนามในอาทยันตอักษร ขอจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ และความสุขสวัสดิ์ศรีศุภผลสมบัติ และอาโรคยคุณทุกประการ เทอญ

ตั้งนาม ณวัน ๑ ฯ ๑๑ ๕ ค่ำ ปีวอกยังเป็นเอกศก เป็นวันที่ ๓๒๔๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

ปุสฺปงฺควิกาสาติ กตนามา กุมาริกา
ปิยา มนาปา ธีตา เม ชาตา อยํ สมาลิยา
อโรคา สุขินี โหตุ ทีฆายุกา มหทฺธนา
รกฺขตํ กุลธมฺมญฺจ ปิตรํ มาตรมฺปิ จ

คำแปลคาถา

กุมารีน้อยธิดาอันเป็นที่รักที่เจริญใจของเรา ผู้เกิดแต่สำลีนี้ มีชื่ออันเรากระทำแล้วว่า บุษบงก์เบิกบาน จงไม่มีโรคเป็นสุขมีอายุยืนมีทรัพย์ จงรักษาไว้ซึ่งธรรมของตระกูล และบิดามารดา

กรมพระสมมตอมรพันธุ์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอตั้งนามบุตรชายที่เกิดแต่หุ่นเป็นมารดา คลอดในวัน ๖ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีวอกโทศก เป็นปีที่ ๑๐ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้นั้น เป็นนามว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ อัชนาม จงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณศรีสมบัติบริวารยศทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๕ ๆ ๑๒ ค่ำ ปีวอกโทศก เป็นวันที่ ๓๔๔๕ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

สุขี ทีฆายุโก โหตุ อโรโค นิรุปทฺทโว
สุวตฺถิปวตฺตินาโม อยํ ราชกุมารโก
ราชวํเส ยโต ชาโต เสฏฺโฐ โหตุ ตโตว โส
อเชยฺโย สพฺพสตฺตูหิ สพฺพทาปิ นิรพฺพุโท
อทฺโธ มหทฺธโน จาปิ มหาโภโค อทุคฺคโต
มหาสาโร อตฺถิโย โหตุ ยสสฺสี ปริวารวา
สมฺพุทฺธสฺส จ ธมฺมสฺส สํฆสฺส จาปิ เตชสา
เทวานญฺจานุภาเวน สพฺพมิฏฺฐํ สมิชฺฌตุ

คำแปลคาถา

ราชกุมารน้อยนี้มีนามชื่อว่า สวัสดิประวัติ จงมีสุข มีอายุยืน ไม่มีโรค ไม่มีอุปัทว จงประเสริฐในราชวงศ์ อันศัตรูทั้งปวงชนะไม่ได้ ไม่มี

อันตรายทุกเมื่อ อนึ่งจงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีสมบัติมาก ไม่ตกยาก มีหลักฐานใหญ่ ประกอบไปด้วยประโยชน์ มียศ มีบริวาร ด้วยอำนาจพระสัมพุทธเจ้า และพระธรรมและพระสงฆ์ และอานุภาพแห่งเทพดาทั้งหลาย ขอให้สิ่งที่ปรารถนาสำเร็จทุกประการ

สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอตั้งแต่งนามบุตรหญิงที่เกิดแต่เปี่ยม ในวัน ๗ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีวอกโทศกนั้นว่า ๑๒ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ วรรคศรีอาทิอักษร วรรคบริวารและเดชเป็นอันตอักษร จงเจริญด้วยอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ โภคสมบัติบริบูรณ์สรรพทั้งปวงทุกประการ เทอญ

ตั้งนามไว้ณวัน ๑ ฯ๕ ๒ ค่ำ ปีวอกโทศก เป็นวันที่ ๓๕๐๔ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้ อายุบิดานับได้ ๒๐๕๑๓ วันมาแล้ว

คาถาพระราชทานพระนาม

สุนนฺทากุมารีรตนาติ เอวนฺนามา อยํ สุตา
อโรคา สุขินี โหตุ นิทุกฺขา นิรุปทฺทวา
อฑฺฒา มหทฺธนา สา จ มหาโภควตี สทา
ยสสฺสินี อเวกลฺลา ปริวารวตี ตถา
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ อโถ อารกฺขเทวตา
นิจฺจํ นํ อภิรกฺขโน อนฺตรายวิมุตฺติยา

สิทฺธิ อสฺตุ

คำแปลคาถา

พระองค์เจ้าหญิงองค์นี้ ทรงนามว่า สุนันทากุมารีรัตน์ อย่างนี้ดังนี้ จงอย่ามีโรค จงมีความสุข ปราศจากทุกข์และความวุ่นวายเถิด พระองค์เจ้าหญิงนั้นจงมั่งคั่งด้วยทรัพย์มาก มีโภคมาก มียศและบริวาร

ไม่แปรผัน ขอพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์ กับทั้งอารักขเทพดา จงช่วยอภิบาลรักษา พระองค์เจ้าหญิงสุนันทากุมารีรัตน์นั้น ให้พ้นไปจากอันตรายเป็นนิตย์ ขอความสัมฤทธิ์จงมี แก่พระองค์เจ้าหญิงสุนันทากุมารีรัตน์ เทอญ

กรมหมื่นวิวิธวรรณปรีชา

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอตั้งนามบุตรชายที่เกิดแต่โหมดเป็นมารดา ในวัน ๓ ๗ ๑ ค่ำ ปีวอกโทศก ๑๓ นี้ว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าจันทรทัตจุฑาธาร สิงหนาม ขอจงเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ ศรีสมบัติบริวารยศศักดิ์เดชานุภาพอิสสริย คุณ ทุกประการ ขอเชิญเทพดาได้เอ็นดูอยู่รักษาทุกเมื่อ เทอญ

ตั้งนามมาณวัน ๑ ๗ ๓ ค่ำ ปีวอกโทศก ศักราช ๑๒๒๒ เป็นปีที่ ๑๐ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

จนฺททตฺตจุฑาธาโร อิจฺเจวํ กตนามโก
กุมารโก มม ปุตฺโต สุขิโต โหตุ สพฺพทา
อโรโค อรโช โหตุ อนีติ นิรุปทฺทโว
ลภตํ จตุโร ธมฺเม อายุ วณฺณํ สุขํ พลํ
อทฺโธ มหทฺธโน โหตุ ยสสฺสี ปริวารวา
มหาเตโช มหาปญฺโญ สณฺโห จ ปฏิภาณวา
สาธูนํ อนุกมฺปาย เทวา รกฺขนฺตุ สพฺพทา
รกฺขิตุํ สมตฺโถ โหตุ ปีตรํ มาตรมฺปิ จ
ภาตโร ภคินิโย จ สมานชนเก อิเม
ยถา ปจฺจตฺถิเก สพฺเพ ชิเนยฺยุํ เต อเสสโต

คำแปลคาถา

กุมารน้อยบุตรของเรา มีชื่ออันเรากระทำแล้วอย่างนี้ว่า จันทรทัต จุฑาธาร จงมีสุขทุกเมื่อ จงไม่มีโรค ไม่มีราคี ไม่มีจัญไร ไม่มีอุปัทว จงได้ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณ สุข พล จงมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มียศ มีบริวาร มีเดชมาก มีปัญญามาก เป็นคนละเอียด มีปฏิภาณ เทวดาทั้งหลายจงอนุเคราะห์รักษากุมารนั้นด้วยดีทุกเมื่อ กุมารนั้นจงสามารถรักษาบิดามารดาพี่น้องชายหญิง อันเป็นชนเสมอกันเหล่านี้ ให้เขาชนะข้าศึกศัตรูโดยสิ้นเชิง

๒๕

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุขุมาลมารศรีพระอัครราชเทวี

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามบุตรหญิงที่เกิดกับลำลี ประสูติวัน ๖ ๆ ๗ ค่ำ ปีระกาตรีศกนั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสุขุมาลมารศรี วรรคบริวารเป็นอาทิและอันต อักษร จงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพศุภมงคลสมบัติพัสดุบริบูรณ์ทุกประการ เทอญ

ตั้งนามไว้วัน ๒ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกาตรีศก เป็นวันที่ ๓๒๔๐ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

สุขุมาลสิรีมตี อิติ นาเมน ญายตุ
มม ธีตา อยํ ชาตา มาตุยาสุสา สมาลิยา
ตเทว นามํ ธาเรนฺตี สุขินี โหตุ สา สทา
อทฺธา มหทฺธนา จาปิ ปริวารวตี สุภา
อโรคา อกิลนฺตา จ วฑฺฒมานา อนุกฺกมา
ลภตํ พลสมฺปนฺนํ สุปติฏฺฐํ มนาคตํ

คำแปลคาถา

ธิดาของเราผู้บังเกิดแต่ลำลีนี้ จงปรากฏโดยนามว่า สุขุมาลมารศรี จงทรงนามนั้นไว้ มีสุขเสมอ อนึ่งจงมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีบริวาร งดงาม ไม่มีโรค ไม่ลำบาก เจริญโดยลำดับ จงได้ซึ่งที่พึ่งอันบริบูรณ์ด้วยกำลังเป็นที่ต้องใจ

พระองค์เจ้าหญิงนารีรัตนา

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม เปนพระเจ้าแผ่นดินที่ ๔ ในพระบรมราชวงศ์นี้ ขอตั้งนามบุตรหญิงที่ประสูติในวัน ๗ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกาตรีศกที่ ๑๑ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้านารีรัตนา วรรคบริวารเปนอาทิอันตอักษร จงมีความเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพศรีสวัสดิทุกประการ เทอญ

ตั้งนามกรนี้ วัน ๕ ๑๕ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีระกาตรีศก เปนวันที่ ๓๗๘๐ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

นารีรตนาติ นาเมน อยํ โหตุ กุมาริกา
มม ราชธิดา เสฏฺฐา อโรคา โหตุ สพฺพทา
อฑฺฒา มหทฺธนา โภคา สมปฺปิตา ยสสฺสินี
สุทกฺขา สพฺพกิจฺเจสุ ปาสํสา กิริยาสุ จ
ปีตรํ มาตรญฺจาปิ อุภโต ญาตเกปิ จ
รกฺขิตุํ สมตฺถา โหตุ สมฺมา สีลวตี สทา

คำแปลคาถา

กุมาริกาซึ่งเปนพระราชธิดาอันประเสริฐของเรานี้ จงมีพระนามว่านารีรัตนา และจงเปนผู้ไม่มีโรคเสมอไป และจงมั่งคั่งมีทรัพย์ โภคสมบัติมาก และไพบูลย์ด้วยอิสสริยยศบริวารยศ ปรีชาฉลาดในกิจการงานทั้งปวง ให้ประกอบด้วยกิริยาเปนที่เขาสรรเสริญ และให้มีปรีชาสามารถ อาจรักษาบิดามารดาและญาติวงศ์ทั้งสองฝ่าย และจงมีศีลาจารวัตรเสมอไป เทอญ

กรมหมื่นพงศาดิศรมหิป

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามบุตรชายที่เกิดแต่เที่ยงผู้มารดา ประสูติวัน ๓ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกาตรีศก ๖ นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต สิงหนาม จงมีความเจริญ อายุ วรรณ สุข พล สรรพศรีสวัสดิสุขทุกประการ เทอญ

ตั้งนามกรมาวัน ๕ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีระกาตรีศก เป็นปีที่ ๑๑ ฤาวันที่ ๓๗๗๗ ๖ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้ ศักราช ๑๒๒๓

คาถาพระราชทานพระนาม

ชยานุชิตนาเมยํ โหตุ มยฺหํ กุมารโก
สุขี ทีฆายุโก อทฺโธ อโรโค นิรุปทฺทโว
ปริวารวา ยสสฺสี จ มหาโภโค มหทฺธโน
รกฺขิตุํ สมตฺโถ โหตุ ปีตรํ มาตรมฺปี จ
อโถปี ปติฏฺฐา โหตุ ญาตกานํ ตถา ตถา
พุทฺธสฺส เจว ธมฺมสฺส สํฆสฺส จาปี สาธุกํ
คุณา รกฺขนฺตุ ตญฺเญว กุมารํ ราชวํสชํ
รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยเตชสา
อยํ ทีฆายุโก โหตุ สพฺพทาปี อนีติโก

คำแปลคาถา

กุมารน้อยของเราคนนี้มีนามชื่อว่าไชยานุชิต จงมีสุข มีอายุยืน มั่งคั่ง ไม่มีโรค ไม่มีอุปัทว มีบริวาร มียศ มีโภคมาก มีทรัพย์มาก อนึ่ง

จงเป็นที่พึ่งของญาติทั้งหลาย ด้วยประการนั้น คุณทั้งหลายแห่งพระพุทธเจ้าและพระธรรมพระสงฆ์ จงรักษากุมารผู้บังเกิดในราชวงศ์ นี้ด้วยดี ด้วยอานุภาพและด้วยเดชแห่งพระรัตนตรัย ขอให้กุมารนี้มีอายุยืน ไม่มีเสนียดจัญไรทุกเมื่อ เทอญ

๒๙

พระองค์เจ้าหญิงบัญจบเบญจมา

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามกรบุตรหญิง ที่ประสูติออกวัน ๓ ๆ ๑๒ ค่ำ ปีระกาตรีศกนั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าบัญจบเบญจมา วรรคศรีเป็นอาทิอักษร และอันตอักษร จงเจริญพรคืออายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพสมบัติสวัสดิ์ทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๕ ๆ ๑ ค่ำ ปีระกาตรีศก ๑๒๒๓ เป็นปีที่ ๑๑ และเป็นวันที่ ๓๙๖๕ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้แล

คาถาพระราชทานพระนาม

ปญฺจปญฺจมา นามายํ　　การุญฺญา มม ธีติกา
สุขินี จ อโรคา จ　　โหตุ อทฺธา มหทฺธนา
อจฺจนฺตํ สุวิสุทฺธสฺส　　รตนตฺตยสฺส ตํ สทา
ปวตฺตมานานุภาโว　　สมฺมาว อภิรกฺขตุ

คำแปลคาถา

ธิดาน้อยของเราอันประกอบด้วยความกรุณานี้ มีชื่อว่าบัญจบเบญจมา จงมีสุข ไม่มีโรค มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก อานุภาพอันเป็นไปอยู่เสมอ ของพระรัตนตรัย อันหมดจดดีเหลือเกิน จงรักษากุมารีนั้นด้วยดีทุกเมื่อ

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอตั้งนามบุตรชายที่เกิดแต่เขียนเป็นมารดา ซึ่งประสูติวัน ๕ ๆ ๑๒ ค่ำ ปีระกาตรีศกนั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าวรวรรณากร คชนาม ขอจงมีความเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สมบัติบริวาร ศฤงคาร ศรีสวัสดิพิพัฒนมงคลศุภผลทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๕ ๆ ๑ ค่ำ ปีระกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓ เป็นปีที่ ๑๑ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

วรวณฺณากโร นาม โหตฺวายํ เม กุมารโก
สุขี ทีฆายุโก โหตุ อโรโค นิรุปทฺทโว
อฑฺโฒ มหทฺธโน โภคี โภควา ปริวารวา
อเวกลฺโล ยสสฺสี จ สทา เสรี สยํ วสี
อปฺปสโยฺหว สตฺตูหิ ชินาตุ อรโย สทา
ภิยฺโย จ สมตฺโถ โหตุ มาตรํ อภิรกฺขิตุํ

คำแปลคาถา

กุมารของข้าพเจ้านี้ จงมีพระนามว่าวรวรรณากร จงมีสุข มีชนมายุยืน ไม่มีโรค ปราศจากอุปัทวะ เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะ มีบริวาร เป็นผู้ไม่วิกล และมียศมีความประพฤติตามประสงค์ มีอำนาจเองทุกเมื่อเถิด จงเป็นผู้อันศัตรูข่มเหงไม่ได้ทีเดียว ชำนะซึ่ง

พวกข้าศึกทุกเมื่อเถิด และจงเป็นผู้สามารถอย่างยิ่ง เพื่อจะรักษามารดาเถิด

(หมายเหตุ โภคี และโภควา ๒ ศัพท์นี้ แปลว่ามีโภคะอย่างเดียวกัน หรือจะแปลอย่างอื่นอีกอย่างไรได้ ยังไม่ทราบจึงละไว้ ถ้าศัพท์ที่โภควานี้จะเป็น ภาคฺยวา หรือ ภคฺควา จะให้ได้ความดีขึ้น ทั้งไม่ซ้ำความกับโภคี ภาคฺยวา หรือ ภคฺควา แปลว่า มีโชค)

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ผู้บิดา ขอตั้งนามกุมารบุตรที่เกิดแต่ชุ่มเล็กเป็นมารดานั้น และซึ่งคลอดในวัน ๗ ฯ ๗ ค่ำ ปีจอจัตวาศกนั้น ว่าดังนี้ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร นาคนาม ขอจงเจริญชนมายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลทุกประการ สิ้นกาลนานต่อไป เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๕ ฯ ๙ ค่ำ ปีจอจัตวาศก เป็นปีที่ ๑๒ เป็นวันที่ ๖๐๙๖ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

สุขี อยํ โหตุ สทา กุมาโร
นาเมนโสติสฺสวโร กุมาโร
อายุญฺจ วณฺณญฺจ สุขพฺพลญฺจ
ติกฺขญฺจ ปญฺญญฺจ ปฏิภาณภูตํ
ลทฺธา ยสสฺสี สุชตํ มหิทฺธี
ปโหตุ สพฺพตฺถ จิรํ สุชีวี
กุลญฺจ รกฺเขถ สมาจรญฺจ
สพฺเพหิ สตฺตูหิ ชยํ ลเภถ

สุขี ทีฆายุโก โหตุ ปุตฺโต ติสฺสวรวฺหโย
กุมาโร ชุมปุตฺโตยํ อิทฺธิมา โหตุ สพฺพทา

๓๓

พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ
ตสฺสาปิ สรณํ โหตุ สมฺมารกฺขตุ นํ สทา

คำแปลคาถา

ขอกุมารนี้จงมีความสุขในกาลทุกเมื่อ กุมารนี้จงมีนามว่า ดิศวรกุมาร โดยนามนิยม ขอดิศวรกุมารนี้ จงได้ซึ่งชนมายุยืนยงดำรงอยู่ตลอดกาลนาน ขอจงได้ซึ่งวรรณผิวกายอันผ่องใส และจงได้วรรณคุณความสรรเสริญเป็นนิรันตร ขอจงได้ซึ่งสุขกายสุขใจเป็นนิจกาล จงได้ซึ่งกำลังกายอันแกล้วกล้า ทั้งให้มีกำลังปัญญารู้รอบคอบในกิจการทั้งปวง และให้ฉลาดในปฏิภาณโวหารกล่าวคำโต้ตอบในที่ประชุมชน ขอให้ดิศวรกุมารมีอิศสริยยศบริวารยศ ปรากฏด้วยมหิทธิศักดาเดชานุภาพมาก ขอให้มีชนมชีพยืนนานพอเพียงควรแก่กาล

อนึ่งขอให้ดิศวรกุมารพึงรักษาไว้ซึ่งตระกูลวงศ์ ให้ดำรงยืนยาว และพึงรักษาไว้ซึ่งจรรยา คือความประพฤติชอบธรรมสุจริต พึงได้ชัยชำนะปัจจามิตรในที่ทั้งปวง

อนึ่งขอให้กุมารบุตรของเรา อันมีนามว่า ดิศวรกุมาร ผู้เป็นบุตรชุ่มนี้ จงมีฤทธานุภาพในกาลทั้งปวง

ขอพระรัตนตรัยทั้งสาม คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า จงเป็นที่พึ่งแก่ดิศวรกุมารนั้น และจงรักษาซึ่งดิศวรกุมารนั้นโดยชอบ ในกาลทุกเมื่อ เทอญ

พระองค์เจ้าหญิงนงคราญอุดมดี

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ผู้พระบิดา ขอตั้งนามแก่บุตรีซึ่งเกิดแต่เมขลาเป็นมารดา ประสูติในวัน ๗ ๆ ๘ ค่ำ ๑ ปีจอจัตวาศก ๑๒ นั้นว่าดังนี้ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้านงคราญอุดมดี วรรคบริวารนามเปนอาทยันตักษร ขอจงได้เจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สารสมบัติ สุวรรณหิรัญรัตน สวัสดิพิพัฒนมงคลชนมสุขทุกประการเทอญ

ตั้งนามมาณวัน ๕ ๆ ๙ ค่ำ ๕ ปีจอจัตวาศก เป็นปีที่ ๑๒ และเป็นวันที่ ๔๑๑๐ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

อนงฺคราญฺญุตฺตมมตี อิติ นามํ กตํ อิธ
ตํ โหตุ มม ธีตาย เมขลาย สุปุตฺติยา
เอวํ นามาว สา โหตุ มมมฺปิยา กุมาริกา
สุขินี จ อโรคา จ โหตุ อทฺธา มหทฺธนา
อภิรูปา วราโรหา ทีฆายุกา ยสสฺสินี
มาตรํ ปิตุกุลญฺจ สมตฺถา โหตุ รกฺขิตุํ
พุทฺเธ ธมฺเม จ สํเฆ จ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ
รกฺขตํ นํ สทาเยว ยถา สา นิรุปทฺทวา

คำแปลคาถา

ชื่ออันเรากระทำแล้วในที่นี้ว่า นงคราญอุดมดี จงเป็นชื่อธิดาของเรา ผู้เป็นบุตรีดีของเมขลา กุมาริกาผู้เป็นที่รักของเรา จงชื่อนี้แหละ จงมีสุข

ไม่มีโรค มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีรูปงาม ดำเนินสู่ความเจริญ มีอายุยืน มียศ จงสามารถรักษามารดา และตระกูลของบิดา พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จงรักษากุมารีนั้น ให้ปราศจากอุปัทวะทุกเมื่อ เทอญ

พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้เป็นพระบิดา ขอตั้งนามกรบุตรชายที่เกิดแต่แผดเหมเป็นมารดา ประสูติณวัน ๖ ฯ๗ ๘ ค่ำ ปีจอจัตวาศกศักราช ๑๒๒๔ นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ อัชนาม ขอจงได้มีความเจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพการโกศล มงคลคุณวิบุลยสิริ สวัสดิสมบัติบริวาร ยศฦๅชาปรากฏกิตติศัพท์สมบูรณภาพ อาจปราบศัตรูหมู่ปรปักษ์ มีชัยชำนะทุกทิศทุกทาง เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๕ ฯ๑๑ ๙ ค่ำ ปีจอจัตวาศกศักราช ๑๒๒๔ เป็นปีที่ ๑๒ และเป็นวันที่ ๔๑๑๗ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้แล

คาถาพระราชทานพระนาม

สิริโสภางฺคกุมาโร เอวํ นาโมว โหตุยํ
อชนาเมน สํยุตฺโต มม ปุตฺโต กุมารโก
สุขี ทีฆายุโก โหตุ อโรโค นิรุปทฺทโว
วณฺณวา จ ยสสฺสี จ พลวา ปฏิภาณวา
อฑฺโฒ มหทฺธโน โหตุ มหาโภโค มหิทฺธิโก
สยํ โว สพฺพทิสาสุ ชินาตุ เยว ธมฺมโต
ปิตรํ มาตรญฺจาปิ สพฺพมฺปิจ สกํ กุลํ
รกฺขิตุํ วิสโห โหตุ อวิเชยฺโยว เกนจิ
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

คุณโต ธรมานํว   สมฺมารกฺขตุ นํ สทา
เทวาปีจ นํ รกฺขนฺตุ   ภุมฺมา อารกฺขกา พหู
ยถา โส สุขิโต เหยฺย   จิรญฺชีวี อนีติโก

คำแปลคาถา

กุมารน้อยผู้เป็นบุตรของเราคนนี้ จงมีชื่ออย่างนี้ว่า ศรีเสาวภางค์ ประกอบด้วยอัชนาม จงมีสุข มีอายุยืน ไม่มีโรค ไม่มีอุปัทว มีสี มียศ มีกำลัง มีปฏิภาณ จงชนะทิศทั้งปวงโดยธรรมด้วยตนเอง อนึ่ง จงอาจรักษาบิดามารดา และสกุลของตนทั้งหมด อันใคร ๆ จะชนะไม่ได้ พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ยังทรงอยู่โดยคุณ จงรักษากุมารนั้นโดยชอบทุกเมื่อ อนึ่งเทวดาทั้งหลายเป็นอันมาก คือภูมเทวดา อารักษเทวดา จงรักษากุมารนั้น ให้เป็นสุข ให้มีชีวิตยืนนาน ให้ปราศจากเสนียดจัญไร

สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ผู้พระบิดา ขอตั้งนามกรแก่บุตรี ที่ประสูติแต่เปี่ยมผู้มารดาในวัน ๕ ฯ ๒ ๑๐ ค่ำ ปีจอจัตวาศก ศักราช ๑๒๒๔ นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา วรรคมูลคู่ธาตุเป็นอาทิอักษร วรรคอายุเป็นอันตอักษร ขอจงให้เจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ ศุภสารสมบัติศรีสวัสดิพิพัฒนมงคล พิบุลยผลทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๕ ฯ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีจอจัตวาศก ศักราช ๑๒๒๔ เป็นปีที่ ๑๒ ฤๅเป็นวันที่ ๔๑๗๓ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

สฺวางฺควฑฺฒนาติ นามํ ยสฺสาเยว กตํ อิธ
สา โหตุ สุขินี ปุตฺตี อโรคา นิรุปทฺทวา
อทฺธา มหทฺธนา จาปิ โภคินี จ ยสสฺสินี
จิรฏฺฐายินี วํสมฺหิ เสฏฺฐุตฺตรา หิ เปติเก

คำแปลคาถา

พระนามซึ่งชื่อว่าสว่างวัฒนานี้ พระราชทานให้แก่พระราชกุมารีองค์ใด พระราชกุมารีองค์นั้นผู้เป็นบุตรีจงมีความสุข อย่ามีโรคและอย่ามีความวุ่นวายเลย จงมั่งคั่งด้วยทรัพย์มาก จงมียศสมบัติเป็นผู้ประเสริฐ ไม่มีใครเลิศขึ้นกว่า จงตั้งอยู่ในวงศ์ของบิดาสิ้นกาลนาน เทอญ

กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ผู้เป็นพระบิดา ขอตั้งนามแก่บุตรชายที่เกิดแต่เมวอิเหนาเป็นมารดา ประสูติในวัน ๔ ๑๓ ฯ ๕ ค่ำ ปีกุนยังเป็นจัตวาศก ศักราช ๑๒๒๔ นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต โสณนาม ขอจงได้เจริญชนมายุพรรณ สุข พล ปฏิภาณ ศุภสารสมบัติบริวารยศ ฦๅชาปรากฏเกียรติคุณสุนทรเดช พิเศษสวัสดิพิพัฒนมงคล พิบุลยผลทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาณวัน ๔ ฯ ๔ ๖ ค่ำ ปีกุนเบญจศก

คาถาพระราชทานพระนาม

โสณปณฺฑิตนาโมยํ โหตุ มยฺหํ กุมารโก
ยถิจฺฉิตกาโล ชาโต อจฺจิจฺฉิตาย มาตุยา
สุขี ทีฆายุโก โหตุ อโรโค นิรุปทฺทโว
อทฺโธ บหทฺธโน โภคี อชฺฌุโภ สาครูปโม
บีตุโน รกฺขิตุํ วํสํ สมตฺโถ โหตุ อายติํ
สกํ มาตรํ รกฺเขยฺย ยสสฺมิ ปุญฺโญ สทา

สิทฺธมตฺถุ

คำแปลคาถา

กุมารของเรา เกิดในกาลที่ต้องตามประสงค์ เกิดแต่มารดาอันมีความปรารถนายิ่งนัก จงมีนามว่า โสณบัณฑิต ฉะนี้เถิด และจงเป็นผู้มี

ความสุขมีอายุยาวยืน ไม่มีโรคไม่มีอุปัทวะ มั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่ มีโภคเครื่องใช้สอย และไม่รู้กำเริบเปรียบด้วยสาคร สมารถจะรักษาวงศ์ของบิดาและพึ่งรักษาซึ่งมารดาต่อไปภายหน้า เป็นผู้มั่นคงแน่นหนาในยศทุกเมื่อ ความสำเร็จดังพรนี้จงมี เทอญ

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ
พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามมีจิตร
ขอตั้งนามบุตรชาย ที่ประสูตร
จากหญิง[illegible] พรรณ[illegible]
ในวัน ๓ ฯ ๖ ค่ำ ปีกุน เบญจศก
นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า
"จิตรเจริญ" ดังนี้นาม
ขอจงมีความเจริญชนมายุพรรณ
สุขพล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ
สุวรรณหิรัญรัตน์ ยศบริวาร[illegible]
[illegible]อิศริยาภาพ ประเสริฐวิเศษ
คุณสุนทรสวัสดิ วิพัฒมงคล
พิบูลยผล ทุกประการเทอญ ฯ
ตั้งนามมา[illegible]
ศกเป็นปีที่ ๑[illegible]
ในรัช[illegible]
[illegible]

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า พระราชทานพระนาม

อักษรอริยกะพระราชทานพระพร

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้พระบิดา ขอตั้งนามบุตรชายที่ประสูติ จากหญิงแฉ่พรรณรายผู้มารดาในวัน ๓ ๑๑ ๆ ๖ ค่ำ ๑๓ ปีกุนเบนจศกนั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ สิงหนาม ขอจงมีความเจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ ศุภสารสมบัติ สุวรรณ หิรัญรัตนยศบริวารศฤงคารศักดานุภาพ ตระบะเดชพิเศษคุณสุนทรศรี สวัสดิ พิพัฒนมงคลพิบุลยผลทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาณวัน ๖ ๆ ๗ ค่ำ ๓๑ ปีกุนเบญศก เป็นปีที่ ๑๓ ฤาวันที่ ๔๔๑๒ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

อยํ จิตฺตจรญฺโญติ ลทฺธนาโม กุมารโก
อโรโค สุขิโต โหตุ ทีฆายุโก สยํ วสี
อทฺโธ มหทฺธโน โภคี ยสสฺสี ปริวารวา
เตชวา ถามสมฺปนฺโน พหุชนปิโยปิ จ
สกฺกโต ครุกโต มานิโต จ พหูหิปี
ตโต ปจฺจตฺถิเก สพฺเพ ชินาตุ อปราชิโต

คำแปลคาถา

กุมารนี้จงเป็นผู้ได้นามว่าจิตรเจริญ จงไม่มีโรค มีความสุขมีอายุยืนยาว มีอำนาจลำพังตน มั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่ มีโภคสมบัติ มีอิสสริยยศ

และบริวาร มีเดชอาจหาญบริบูรณ์ด้วยกำลัง และเป็นที่รักใคร่ของหมู่ชนมาก เป็นที่อันชนทั้งหลายมากสักการะเคารพนับถือ และจงเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้แก่ผู้ใด มีชัยชำนะข้าศึกทั้งหลาย แต่ฐานนั้น ๆ ทุกเมื่อ เทอญ

กรมขุนมรุพงศ์สิริพัฒน์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งแต่งนามกรแก่บุตรชาย ซึ่งประสูติแต่บัวผู้มารดา ณวัน ๔ ๑๐ ๗ ค่ำ ปีกุน เบญจศก ศักราช ๑๒๒๕ นั้นว่าดังนี้ พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าวัฒนานุวงศ์ คชนาม ขอให้เจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สรรพยศบริวาร สุภสารสมบัติ ศรีสวัสดิพิพัฒนมงคล สกลบุรุษยคุณสุนทรทุกประการ ด้วยอำนาจคุณพระรัตนตรัย และเทพดาในพระนครนี้ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๖ ๓ ๘ ค่ำ ปีกุนเบญจศก เป็นปีที่ ๑๓ ฤาวันที่ ๔๔๓๓ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

วฑฺฒนานุวํโสเตฺยว กตนาโม กุมารโก
อโรโค สุขิโต โหตุ ทีฆายุโก สยํ วสี
อทฺโธ มหทฺธโน โภคี ยสสฺสี ปริวารวา
เฉโก ทกฺโข อนลโส กิจฺเจสุ ปฏิภาณวา
สมตฺโถ โหตุ รกฺขาย ปีตรํ มาตรมฺปิ จ
พุทฺธาทิรตนตฺตยญฺจ เทวา จ ปาลยนฺตุ นํ
สิทฺธมตฺถุ

คำแปลคาถา

กุมารน้อยมีชื่ออันเราตั้งแล้วว่าวัฒนานุวงศ์ดังนี้ จงไม่มีโรค จงถึงความสุข จงมีอายุยืน จงมีอำนาจด้วยตน จงมั่งคั่ง จงมีทรัพย์ใหญ่ จงมีโภคะ จงมียศ จงมีบริวาร จงเป็นผู้ฉลาด ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งหลาย จงมีความคิด จงสามารถ เพื่อจะรักษาซึ่งบิดาแม้ทั้งมารดาด้วย ขอพระรัตนตรัยมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นและเทวดาทั้งหลาย จงรักษาซึ่งกุมารนั้น

ผลสำเร็จจงมี

พระองค์เจ้าหญิงกัญจนากร

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้เป็นพระบิดา ขอตั้งนามกรบุตรหญิงซึ่งประสูติแต่หนูสังวาลย์ผู้มารดาในวัน ๒ ฯ ๗ ค่ำ ๗ ปีกุนเบญจศก ศักราช ๑๒๒๕ นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ากัญจนากร วรรคบริวารนามเป็นอาทยันตอักษร ขอจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ บริวารยศศักดิสารสมบัติสรรพศิริสวัสดิพิพัฒนมงคล คุณวิบุลยาดุลศุภผลทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ ๑๐ ปีกุนเบญจศกศักราช ๑๒๒๕ เป็นปีที่ ๑๓ ฤๅเป็นวันที่ ๔๔๒๐ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้แล

คาถาพระราชทานพระนาม

กญฺจนากราเตเววํ กตนามา กุมาริกา
อโรคา สุขินี โหตุ อทฺธา มหทฺธนาปิ จ
ยสสฺสินี โภควตี สทฺธา สีลวตีปิ จ
จิรญฺชีวินี อปาปา ปสนฺนา พุทฺธสาสเน
อยํ กุมาริกา โหตุ มานิตา ปูชิตาปิ จ
มหตา ชนกาเยน อิธ ราชกุเล สุเข
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ ยถาวุตฺตา ภเวยฺย สา

คำแปลคาถา

กุมาริกามีนามอันเราได้ทำแล้ว ว่ากัญจนากรดังนี้ กุมาริกานี้จงเป็นผู้ไม่มีโรค มีความสุข และมั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่ มียศ มีโภคสมบัติ และมีสัทธามีศีลด้วย มีชีวิตยืนอยู่นาน ไม่เป็นผู้บาป เลื่อมใสในพระพุทธสาสนา อนึ่งกุมาริกานี้ จงเป็นผู้อันชนหมู่ใหญ่นับถือบูชาในราชตระกูลอันเป็นสุขนี้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และเทวดารักษาพระนครจงรักษากุมาริกานั้น ๆ พึงเป็นดังคำที่เรากล่าวไว้นี้ เทอญ

พระองค์เจ้าหญิงบุษบันบัวผัน

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามแก่บุตรีหญิงซึ่งเกิดแต่ห่วงเปนมารดาในวัน ๕ ๆ ๑๑ ค่ำ ปีกุน เบญจศก ปีที่ ๑๓ รัชกาลนี้ว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน วรรคบริวารเปนอาทิและอันตอักษร ขอพรคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจเทวดาจงให้ประสิทธิ์ เจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สารสมบัติศรีสวัสดิพิพัฒนมงคลศุภพิบุลยผลทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๖ ๆ ๑๒ ค่ำ ปีกุนเบญจศก เปนวันที่ ๔๕๒๖ ในรัชกาลปัจจุบันนี้แล

คาถาพระราชทานพระนาม

ปุสฺสปณฺณา นาม โหตุ ธีตา มยฺหํ ปิยายิตา
สุเขเนว มม ชาตา หุอางฺคาย นาม มาตุยา
สุขินี โหตุ อโรคา อฑฺฒา มหทฺธนา จ สา
อริยา นาภิภเวยฺยา ปติฏฺฐิเต ยเส ฐิตา
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ อิจฺจิทํ รตนตฺตยํ
ตาย สมฺมานิตํ ตสฺสา โหตุภิรกฺขิกํ สทา

คำแปลคาถา

ธิดาของเราที่เรารักใคร่ เกิดโดยความสุขแต่มารดาชื่อห่วงนี้ จงมีชื่อว่าบุษบัณ และจงมีความสุขไม่มีโรค มั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่ ข้าศึกทั้งหลาย

ไม่พึ่งครอบงำได้ และดำรงอยู่ในยศที่ตั้งอยู่แล้ว พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ประชุมสามรัตน ที่ราชธิดานั้นนับถือชอบแล้ว จงรักษาราชธิดานั้นทุกเมื่อ เทอญ

๕๙

สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ

ศุภมัสดุ

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้พระบิดา ขอตั้งนามบุตรีหญิงซึ่งประสูติแต่เบี่ยมเป็นมารดา ในวัน ๒ ๆ ๑ ค่ำ ปีกุน ๗ เบญจศกนั้นว่าดังนี้ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี วรรค บริวารนามเดิมเป็นอาทิและอันตอักษร ขอพรคุณพระรัตนตรัยและพรเทวดารักษาพระนครและพระราชวัง จงได้โปรดให้เจริญชนมายุพรรณสุขพลปฏิภาณสารสิริสมบัติศรีสวัสดิพิพัฒมงคลศุภผลพิบูลยทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๓ ๆ ๒ ค่ำ ปีกุนเบญจศก เป็นวันที่ ๔๒๔๗ ใน ๑๐ รัชชกาลประจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

โสภา สุทฺธสิรีมตี อิติ นาเมน วิสฺสุตา
โหตุ มยฺหํ อยํ ธีตา ปิยมาย สุปุตฺติกา
สุขินี จ อโรคา จ โหตุ เสฏฺฐา ยสสฺสินี
สพฺพทาเยว นิทฺโทสา อปฺปสยฺหาว เกนจิ
อทฺธา มหทฺธนา โภค- วตี พหูหิ เอญฺชิตา
ปิตุโน มาตุยา จาปิ สพฺพทา รกฺขตํ ยสํ
สุหิตา โหตุ ภาตูนํ ภคินีนญฺจ สาธุกํ
พุทฺธาทิวตฺถุวานุภาโว สทา ตํ อภิรกฺขตุ

คำแปลคาถา

พระราชธิดาองค์นี้ ทรงพระนามว่าเสาวภาผ่องศรี เป็นพระราชบุตรีที่รัก จงมีความสุข อย่ามีโรค มียศอันประเสริฐ จงอย่ามีโทษในกาลทั้งปวงเลย อันใครผู้ใดผู้หนึ่งไม่พึงคุมเหงได้ จงมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติมาก เป็นผู้มีอำนาจ ไม่หวั่นไหวด้วยเหตุเป็นอันมาก จงรักษาไว้ซึ่งยศของบิดามารดาพี่ชายน้องหญิงให้ดีให้งามในกาลทั้งปวง ด้วยอานุภาพของพระรัตนตรัย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น จงช่วยอภิบาลรักษาพระราชธิดาที่ทรงนามว่าเสาวภาผ่องศรี ในกาลทั้งปวง เทอญ

๕๓

พระองค์เจ้าหญิงแขไขดวง

ศุภมัสดุ

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามบุตรีหญิงที่ประสูติแต่เที่ยงผู้มารดา ณวัน ๒ ๓๑๓ ๒ ค่ำ ปีกุนเบญจศก นั้นดังนี้ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าแขไขดวง วรรคบริวารเป็นอาทิอักษร วรรคสิริเป็นอันตอักษร ขอจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ สารสมบัติสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลศุภผลทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาณวัน ๓ ๑ฯ ๓ ค่ำ ปีกุนเบญจศก เป็นวันที่ ๔๖๒๘ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

จนฺทปญฺญายนา นาม โหตุ ราชกุมาริกา
อยํ ทีฆายุกา โหตุ อโรคา นิรุปทฺทวา
สพฺพทาปิ จ นิทฺโทสา อปฺปสยฺหาว เกนจิ
อทฺธา มหทฺธนา จาปิ สุตาภินี ยสสฺสินี
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ
อารกฺขิกา จ เทวาปิ อภิรกฺขนฺตุ นํ สทา

คำแปลคาถา

ราชกุมาริกานี้มีนามว่า แขไขดวง จงเป็นผู้มีอายุยาวยืน ไม่มีโรค ไม่มีอุปัทว และไม่มีโทษความผิดเสมอไป ใคร ๆ ไม่พึงครอบงำข่มเหงได้

และจงมั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่ มีลาภและยศงามดี พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และอารักษเทวดาทั้งหลาย จงรักษาราชกุมาริกานั้นทุกเมื่อ เทอญ

กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามบุตรีซึ่งประสูติจากลำลีผู้มารดา ณวัน ๗ ๆ๕ ๖ ค่ำ ปีชวดฉศกศักราช ๑๒๒๖ นั้นดังนี้ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้านภาพรประภา วรรคบริวารเปนอาทิอักษร วรรคอายุเปนอันตอักษร ขอให้มีความเจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สารศรีสมบัติพิพัฒนมงคลศุภผลอันดีทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาณวัน ๔ ๆ ๗ ค่ำ ปีชวดฉศกศักราช ๑๒๒๖ เปนปีที่ ๑๔ ๑๐ วันที่ ๔๗๙๕ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

นภาพรปภา นาม โหตุวายํ เม กุมาริกา
ธีติกา กุลสมฺปนฺนา อุภโตปี สุวํสิยา
สา จ ทีฆายุกา โหตุ อโรคา นิรุปทฺทวา
นานาสมฺปตฺติสมฺปนฺนา อทฺธา โภควตี สทา
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ
เทวา อารกฺขกา จาปี อภิรกฺขนฺตุ นํ สทา

คำแปลคาถา

กุมารีผู้เปนธิดาของเราคนนี้ บริบูรณ์ด้วยตระกูล เกิดในวงศ์ดีทั้งสองฝ่าย จงมีนามว่า นภาพรประภา และกุมารีนั้นจงมีอายุยืน ไม่มีโรค

ไม่มีอุปัทวะ บริบูรณ์ด้วยสมบัติต่าง ๆ มั่งคั่งมีโภคทรัพย์ทุกเมื่อ พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และเทวดาอารักษ์ทั้งหลาย จงรักษากุมารีนั้นทุกเมื่อ เทอญ

พระองค์เจ้าหญิงประสานศรีใส

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้เป็นพระบิดา ขอตั้งนามบุตรีหญิง ซึ่งประสูติแต่แสงผู้มารดา ณวัน ๖ ๆ ๔ ค่ำ ปีชวดฉศกนั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประสานศรีใส วรรคมนตรีเป็นอาทิอักษร วรรคบริวารเป็นอันตอักษร จงเจริญชนมายุพรรณสุขพลปฏิภาณ สารสมบัติศรีสวัสดิ์พิพัฒนมงคลศุภผลทุกประการ เทอญ

สิทฺธมตฺถุ ตั้งนามมาณวัน ๖ ๑๒ ๆ ๕ ค่ำ ปีฉลูยังเป็นฉศก ศักราช ๑๒๒๖ เป็นวันที่ ๕๐๗๗ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

ปสนฺนสิรีเสอาติ ลทฺธนามา กุมาริกา
สุขินี โหตุ อโรคา สพฺพทา นิรุปทฺทวา
ปปฺโปตุ เอสา วุฑฺฒึ ธมฺเม กุเล โภเค จ สพฺพโส
อนนฺตรายิกา เยว สพฺพตฺถ สพฺพทา อปิ
พุทฺเธ ธมฺเม จ สํเฆ จ อิมสฺมึ รตนตฺตเย
ปสนฺนา ภตฺติกา โหตุ ปาเณหิ สรณํ คตา

คำแปลคาถา

ราชกุมาริกาผู้ได้นามว่า ประสานศรีใส จงมีความสุข ไม่มีโรค ปราศจากอุปัทวทุกเมื่อ จงถึงความเจริญในธรรมในตระกูลในโภคสมบัติ นิราศอันตรายในสถานทุกแห่ง แม้นด้วยประการทั้งปวง

อนึ่งจงเลื่อมใสภักดีใน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งสามรัตนนี้ จงถึงรัตนสาม ว่าเป็นที่รฦกตลอดชีวิตเถิด

พระองค์เจ้าหญิงประพาพรัศมี

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้พระบิดา ขอตั้งนามกรบุตรีหญิงซึ่งประสูติแต่สุ่นผู้มารดา ณวัน ๕ ฯ๒ ๖ ค่ำ บีฉลู สัปตศก ศักราช ๑๒๒๗ ว่าพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประพาพรัศมี วรรคบริวารเบ็นอาทิอันตอักษร ขอพระพรแต่คุณพระศรีรัตนตรัยและเทพดาจงคุ้มครองรักษาให้มีความเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ ศรีสารสมบัติสวัสดิพิพัฒนมงคลศุภเสาวภาคย์ผลวิบุลยสุนทรทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๔ ฯ๗ ๗ ค่ำ บีฉลูสัปตศก ศักราช ๑๒๒๗ เบ็นบีที่ ๑๕ และเบ็นวันที่ ๕๑๔๖ ในรัชชกาลบัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

ปวาลรสฺมีติ นาม กุมาริกาย โหตุ โน
อิมิสฺสา บียายิตพฺพาย ชาตาย ราชิเก กุเล
สุขินี เยวายํ โหตุ อโรคา นิรุปทฺทวา
สพฺพสมฺปตฺติสมฺปนฺนา โหตุ อทฺธา มหทฺธนา
สยสฺสินี โภควตี อนนฺตรายิกา สทา
พุทฺโธ ธมฺโม สํโฆ จาติ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ
เทวตา นาคริกา จ อภิรกฺขนฺตุ นํ สทา

คำแปลคาถา

นามว่าประพาพรัศมี จงมี จงเป็นแก่กุมาริกาของเราที่อันเราพึ่งรักใคร่ และเกิดในตระกูลนี้ และกุมาริกาของเรานี้ จงไม่มีโรค นิราศอุปัทวันตราย ถึงพร้อมด้วยสมบัติทุกสิ่ง มั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่ มียศมีโภคสมบัติ ไม่มีอันตรายทุกเมื่อ ขอประชุมสามรัตน คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งเทพดาอันรักษาพระนคร จงรักษากุมาริกาของเรานี้ เสมอเปนนิตย์ เทอญ

พระองค์เจ้าหญิงเสาวภาคย์พรรณ

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้เป็นพระบิดา ขอตั้งนามกรแก่บุตรีหญิง ซึ่งประสูติแต่หว้าผู้มารดา ณวัน ๕ ๆ ๗ ค่ำ ปีฉลูสัปตศก ศักราช ๑๒๒๗ นั้นว่าดังนี้ พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเสาวภาคย์พรรณ วรรคเดชเป็นอาทิอักษร วรรคมนตรีเป็นอันตอักษร ขอจงได้มีความเจริญพร คือทฤฆายุศุภสุนทร พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สารสมบัติศรีสวัสดิพิพัฒนมงคลอุดมผลพิบุลยทุกประการเทอญ

ตั้งนามวัน ๕ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีฉลูสัปตศก ศักราช ๑๒๒๗ เป็นวันที่ ๕๑๖๗ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

โสภาคฺยพณฺณา อิจฺเจวํ นาเมน โหตุ วิสฺสุตา
อยํ กุมาริกา ธีตา ชาตา ราชกุเล สุเภ
สุขินี จ อโรคา จ อทฺธา มหทฺธนาปิ จ
ทกฺขา จ สพฺพกิจฺเจสุ โหตุ สา นิรุปทฺทวา
พุทฺเธ ธมฺเม สํเฆ จาติ อุตฺตเม รตนตฺตเย
ปสนฺนาว สทา โหตุ เตสํ คุณานุรกฺขิตา

คำแปลคาถา

กุมาริกาของเรานี้ เกิดในตระกูลอันงาม จงปรากฏโดยนามว่าเสาวภาคยพรรณฉะนี้เกิด จงมีความสุขไม่มีโรค และมั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่

นิราศอุปัทวันตราย และฉลาดเฉลียบแหลมในสรรพกิจการงานทั้งปวง และจงเลื่อมใสในพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ ทั้งสามรัตนทุกเมื่อ จงเป็นผู้อันสามรัตนนั้นตามรักษา เทอญ

พระองค์เจ้าหญิงประดิษฐาสารี

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้เป็นพระบิดา ขอตั้งนามกรแก่บุตรหญิงซึ่งประสูติแต่มั่นดวงคำผู้มารดาณวัน ๔ ฯ๑๑ ๘ ค่ำปีฉลูสัปตศกนั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี วรรคเดชเป็นอาทิอักษร วรรคศรีเป็นอันตอักษร ขอให้มีความเจริญมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สารศรีสมบัติ สวัสดิพิพัฒนมงคลศุภผล สรรพการ เทอญ

ตั้งนามมา ณวัน ๖ ฯ๑๑ ๙ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก ๑๒๒๗ เป็นวันที่ ๕๒๑๐ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้

คาถาพระราชทานพระนาม

ปติฏฺฐาสารีนาเมน　วิสฺสุตา โหตุ สาธุกํ
อยํ กุมาริกา มยฺหํ　ธีติกา ราชวํสชา
ทีฆายุกา อโรคา จ　สุขินี นิรุปทฺทวา
อทฺธา มหทฺธนา เจว　ทกฺขา จ โหตุ สพฺพทา
พุทฺเธ ธมฺเม จ สํเฆ จ　วิสุทฺเธ รตนตฺตเย
ภตฺติกา จ ปสนฺนา จ　สพฺพทา เตน รกฺขิตา

คำแปลคาถา

กุมาริกาธิดาของเรานี้ เกิดในวงศ์พระเจ้าแผ่นดินใหญ่ จงปรากฏโดยพระนามว่า ประดิษฐาสารี จงเป็นผู้มีอายุยืนยาว ปราศจากโรค มีความสุข นฤทุกข์ ไม่มีอุปัทวันตราย และจงมั่งคั่งมีทรัพย์มาก เฉลียว

ฉลาดในสรรพกิจการงานต่าง ๆ และจงมีศรัทธาเชื่อถือเลื่อมใส ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ทั้งสาม รัตนอันเป็นแก้วอย่างบริสุทธิ์ ขอให้อำนาจพระไตรรัตนนั้นปกครองรักษาราชธิดาของเรานี้จงทุกเมื่อ เทอญ

สมเด็จกรมพระสวัสดิวัตนวิศิษฏ์

คาถาพระราชทานพระนาม

สุวตฺถิโสภณนาโมยํ　　โหตุ มยฺหํ กุมารโก
อุเปตฺวายํ มม ปุตฺโต　　ชาโต บียมาย มาตุยา
เอโส ทีฆายุโก โหตุ　　นิทฺทุกฺโข นิรุปทฺทโว
อทฺโธ มหทฺธโน โภคี　　สุขี เสรี สยํ วสี ฯ
พุทฺโธ ธมฺโม สํโฆ จาติ　　อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ
　　　　　　　　　　(เกินอิติตัวหนึ่ง)
เทวาทิรฏฺฐปาลา จ　　อภิปาเลนฺตุ นํ สทา ฯ
ยถา โส เตชวา อสฺส　　มหาถาโม มหิทฺธิโก
ปญฺญวา อตฺถเฉโก จ　　กุลํ รกฺเขถ สาธุกํ ฯ
(น่าจะเปน พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ)

คำแปลคาถา

กุมารน้อยของเรานี้ จงมีชื่อว่าสวัสดิโสภณ ขอบุตรของเราผู้เกิดแต่เบี่ยมผู้มารดา จงบรรลุความเจริญ ฯ ขอบุตรนี้ จงมีอายุยืน ไม่มีอุปัทวทุกข มั่งคั่ง มีโภคสมบัติ มีทรัพย์มาก มีความสุข เป็นเสรีภาพ มีอำนาจโดยลำพังตัว ขอพระรัตนตรัย คือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์นี้ และเทพเจ้าเป็นต้นผู้รักษารัฐมณฑล จงอภิบาลกุมารน้อยของเรานั้น ในกาลทุกเมื่อ ขอบุตรของเรานั้น พึงเป็นผู้มีเดช มีกำลังมาก มีฤทธานุภาพใหญ่ มีปัญญา และปรีชาในประโยชน์อย่างใด พึงรักษาตระกูลให้สำเร็จประโยชน์อย่างนั้น เทอญ

(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดเทพศิรินทร์แปล)

กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ขอตั้งนามบุตรชายซึ่งประสูติแต่ห่วงผู้เป็นมารดา ณวัน ๒ ๗ ๑๓ ๓ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก ๑๕ เวลาตี ๑๑ ทุ่มนั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชยันตมงคล สิงหนาม ใกล้พยัคฆนาม ขอให้มีความเจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ ศุภสารสมบัติศรีสวัสดิ์พิพัฒนมงคล สุนทรทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๔ ๖ ๗ ๔ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก เป็นวันที่ ๕๔๑๑ ในรัชชกาลปัจจุบันนี้แล

คาถาพระราชทานพระนาม

ชยนฺตมงฺคโล นาม　　โหตฺวายํ เม กุมารโก
หฺวางฺคนามาย มาตุยา　　อตฺรโช อตฺตสมฺภโว
อโรโค สุขิโต โหตุ　　อยํ ราชกุมารโก
ทีฆายุโก จิรญฺชีวี　　ยสสฺสี สุขสีลวา
อทฺโธ มหทฺธโน โภคี　　ธมฺมาธมฺเมสุ ปณฺฑิโต
โกวิโท สพฺพกิจฺเจสุ　　ทกฺโข อนลโส สทา
มาตรํ ปีตรํ จาปี　　อญฺเญ สญาติเกปิ จ
รกฺขิตุํ สมตฺโถ โหตุ　　เตชวา อิทฺธิมา วสี
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ　　อิจฺจิทํ รตนตฺตยํ
อารกฺขเทวตาโย จ　　อภิรกฺขนฺตุ นํ สทา

คำแปลคาถา

กุมารน้อยของเราอันสมภพแต่ห่วงมารดานี้ จงมีนามว่าชยันตมงคล ราชกุมารนี้จงไม่มีโรค มีสุข มีอายุยืน มียศ มีมารยาทอันเป็นสุข มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภค เป็นบัณฑิตในธรรมและใช่ธรรม ฉลาดในสรรพกิจ ขยันไม่เกียจคร้าน จงสามารถรักษาบิดามารดา และญาติอื่นของตน จงมีเดชมีฤทธิ์ มีความชำนาญ พระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และเทวดาอารักษ์ทั้งหลาย จงรักษาราชกุมารนี้ทุกเมื่อ เทอญ

๖๕

พระองค์เจ้าหญิงพวงสร้อยสอางค์

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้พระบิดา ขอตั้งนามกรแก่บุตรี ซึ่งเกิดประสูติแต่เที่ยงผู้มารดา ณวัน ๑ ๖ ๑๐ ค่ำ ปีขาล อัฏฐศก ศักราช ๑๒๒๘ นั้นว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ วรรคศรีเป็นอาทิอักษร วรรคบริวารเป็นอันตอักษร ขอให้มีความเจริญ ชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สารสมบัติสวัสดิพิพัฒนมงคลศุภผลสุนทรทุกประการ เทอญ

ตั้งนามมาวัน ๒ ๗ ๑๒ ค่ำ ปีขาล อัฏฐศก เปนปีที่ ๑๖ และเปนวันที่ ๕๖๖๑ ในรัชกาลปัจจุบันนี้แล

คาถาพระราชทานพระนาม

อยํ กุมาริกา โหตุ	สุขินี นิรุปทฺทวา
กตนามาว สยามานํ	วจเนน สุภา วรา
ทีฆายุกา อโรคา จ	อทฺธา มหทฺธนาปิ จ
กุลวํเส จิรํ ติฏฺเฐ	ปิตุโน ทิสฺสยํ ยสํ
พุทฺโธ ธมฺโม จ สํโฆ จ	อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ
เทวา นาคริกา จาปิ	อภิรกฺขนฺตุ นํ สทา

คำแปลคาถา

กุมาริกานี้มีนามอันเราได้ทำแล้ว โดยถ้อยคำภาษาของชาวสยามงามประเสริฐ จงมีความสุขนิราศอุปัทวันตราย และมีอายุยาวยืนไม่มีโรค

มั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่ ตั้งดำรงในวงศ์ตระกูลแสดงยศของบิดาอยู่สิ้นกาลนาน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ประชุมสามรัตน ทั้งเทพดารักษาพระนครทั้งหลาย จงรักษากุมาริกานั้นทุกเมื่อ เทอญ

พระองค์เจ้าหญิงประไภยศรีสอาด

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ขอตั้งนามบุตรีที่เกิดแต่แสงมารดา เมื่อ ณวัน ๒ ๖ ๒ ค่ำ ปีเถาะ นพศกศักราช ๑๒๒๙ นี้ว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประไภยศรีสอาด วรรคมนตรีเป็นอาทิอักษร วรรคอายุเป็นอันตอักษร ขอพระรัตนตรัยและเทพดาทั้งหลาย ให้เจริญชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ สารสมบัติสวัสดิพิพัฒนมงคลสรรพศุภผลทุกประการ เทอญ

ตั้งนามนา ณวัน ๒ ๑๑ ๗ ค่ำ ปีเถาะ นพศก ศักราช ๑๒๒๙ เป็นวันที่ ๕๘๔๙ ในรัชกาลปัจจุบันนี้แล

คาถาพระราชทานพระนาม

ปภายฺยสิริสุทฺธาติ ตทฺธนามา กุมาริกา
สฺยามราชกุเล ชาตา สุขินี โหตุ สพฺพทา
สทาเยว อโรคา สา อทฺธา โหตุ มหทฺธนา
พุทฺเธ ธมฺเม สํเฆ จาติ อิมสฺมึ รตนตฺตเย
สพฺพโลกุตฺตเม โหตุ ปสนฺนา สรณํ คตา
สทา นํ อนุรกฺขนฺตุ สฺยามรฏฺฐิกเทวตา
ยถา ทีฆายุกา สาสฺส สพฺพทาปิ อปาปิกา

คำแปลคาถา

กุมาริกาผู้ได้นามว่า ประไภยศรีสอาด เกิดในราชตระกูล จงมีความสุขไม่มีโรค และมั่งคั่งมีทรัพย์ใหญ่เสมอไป และจงเลื่อมใสถึงสรณ

ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สามรัตนอันเป็นรัตนสูงสุดกว่าแก้วในโลกทั้งปวงนี้เกิด เทพดาทั้งหลายซึ่งสิงสถิตรักษาอยู่ในเขตต์แคว้นสยามรัฐนี้ จงตามรักษากุมาริกานั้น ฉันใดเล่ากุมาริกาของเรานี้ จะพึงเป็นผู้มีอายุยาวยืน ไม่เป็นผู้บาปในกาลทั้งปวง

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

พระนามพระราชโอรสพระราชธิดา
ในรัชกาลที่ ๔
พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๕

โอรสบรมนารถเจ้า จอมประยูร
ปรเมนทรนเรนทรสูรย์ สืบเชื้อ
ขัติยราชวรางกูร เก็บรวบ รวมแฮ
ไว้เพื่อประโยชน์เกื้อ แก่ผู้เพียรจำ

นามสุริยนารถหน่อไท้ ปฏิสนธิ์
พระปิ่นภูธราดล แต่งตั้ง
เอารสสุรโศภน เจริญยิ่ง ยศแฮ
เจ้าร่วมปิตุราชทั้ง เผ่าเชื้อชายหญิง

นภวงศ์[๑]องค์ใหญ่ต้น จำนวน หนึ่งแฮ
กรมหมื่นมเหศวร ศักดิ์ได้
สุประดิษฐ[๒]วิสิษฐควร ยศยิ่ง
กรมวิษณุนารถไท้ ธิราชตั้งนามกร

ที่สามศุภลักษณล้ำ ธิดา ท่านนา
นามยิ่งเยาวลักษณา[๓] เรศนั้น
อีกทักษิณาวัฏ[๔]กุมา ราที่ สี่แฮ
สุดสิ้นพระชนม์สั้น แต่เบื้องยังเยาว์

---

(๑) ต้นราชสกุลนพวงษ์ ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาน้อย (ธิดาพระอินทรอภัย ราชบุตรพระเจ้ากรุงธนบุรี)

(๒) ต้นราชสกุลสุประดิษฐ ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาน้อย

(๓) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาแพ (ธรรมสโรช)

(๔) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาพึ่ง (อินทรวิมล)

สมเด็จเจ้าฟ้าราช   เอารส
โสมนัศ[๕]นามปรากฏ   เกียรติก้อง
สุดสิ้นพระชนม์ปลด   แต่ประ สูติแฮ
อีกทักษิณชา[๖]พร้อง   เพรียกรู้เรียงนาม

ที่เจ็ดที่แปดนั้น   บุตรี ท่านนา
หนึ่งโสมาวดี[๗]   เลิศล้ำ
หญิง[๘]ยังบ่ได้มี   นามอีก องค์นา
เพราะสูติวารซ้ำ   สุดสิ้นชัณษา

สมเด็จเจ้าฟ้าลูก   ภูธร
นามจุฬาลงกรณ์[๙]   ที่เก้า
กรมขุนพินิตศร   สรรเศก ให้นา
พินิจประชานารถเจ้า   แผ่นหล้าประทานพร

พระองค์หญิงที่สิบนั้น   นามศรี[๑๐]
อีกพัฒนาบุตรี   ต่อสร้อย
ชายเศวตรวรลาภ[๑๑] มี   ที่สิบ เอ็ดเฮย
สิ้นพระชนม์แต่น้อย   บ่ยั้งยืนนาน

---

(๕) ในสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี
(๖) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาจันทร์ (สุขสถิต)
(๗) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง (โรจนดิศ)
(๘) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาตลับ (บุณยรัตพันธุ์)
(๙) ที่ ๑ ในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
(๑๐) ในเจ้าจอมมารดาเอี่ยม
(๑๑) ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง

บี่ขานฉอศกนั้น หญิงสาม เล่านา
ประภัศร[๑๒] แสดงนาม หนึ่งนี้
อีกภักตรพิมล[๑๓] ตาม ลำดับ
เยาวยอดมัณยา[๑๔] ชี้ เชิดอ้างออกแถลง

ชายแดง[๑๕] ประสูติแล้ว เสียชนม์
สมเด็จจันทรมณฑล[๑๖] ลูกไท้
เจ้าฟ้าบุตรียล แต่เอก องค์แฮ
สิ้นพระชนม์แต่ได้ ครบเก้าพรรษา

กฤดา[๑๗] เติมต่อท้าย ภินิหาร
เฉลิมลักษณเลิศ[๑๘] กุมาร หนึ่งผู้
ศรีนาคสวาสดิ[๑๙] ขาน นามธิ ดาแฮ
คัคณางค์ยุคล[๒๐] รู้ สฤษดิไว้โดยประสงค์

---

(๑๒) ในเจ้าจอมมารดาเกศ
(๑๓) ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาแพ
(๑๔) ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาจันทร์
(๑๕) ที่ ๑ ในเจ้าคุณจอมมารดาสำลี (บุนนาค)
(๑๖) ที่ ๒ ในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
(๑๗) ต้นราชสกุลกฤดากร ในเจ้าจอมมารดากลิ่น (คชเสนี)
(๑๘) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาบัว (ณ นคร)
(๑๙) ที่ ๓ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง
(๒๐) ต้นราชสกุลคัคณางค์ ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาพึ่ง

เอกองค์นามออกอ้าง   กรรณิกา แก้ว[๒๑] เฮย
หนึ่งบ่มีสมยา[๒๒]   ชีพม้วย
ชายสุขสวัสดิ์[๒๓] สถา   พรราช บุตรแฮ
ทั้งทวีถวัลยลาภ[๒๔] ด้วย   ดั่งนี้นามสนอง

ทองกองก้อนใหญ่[๒๕] นี้   เปนปลาย ปี่แฮ
เถาะสัปตศกหมาย   มากอ้าง
สิบเอ็ดรวมหญิงชาย   ตลอดรอบ ปี่นา
ล้วนแต่ปีเดียวสล้าง   สลับน่าอัศจรรย์

เกษมสันต์โสภาค[๒๖] เชื้อ   ระพิพันธุ์
ที่ยี่สิบหกบัญ   จบถ้วน
กมลาศนเลอสรร[๒๗]   เสนอแนะ นามแฮ
สองกุมารเลิศล้วน   ประสูติต้นปีมะโรง

สมเด็จเจ้าฟ้าที่   สี่มี นามเฮย
จาตุรนต์รัศมี[๒๘]   เกียรติก้อง
ที่ยี่สิบเก้าศรี   สุริยราช วงศ์แฮ
องค์อุณากรรณ[๒๙] พร้อง   เพราะด้วยแถลงหาญ

---

(๒๑) ที่ ๑ ในพระองค์เจ้าพรรณราย
(๒๒) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดามาไลย
(๒๓) ต้นราชสกุลศุขสวัสดิ์ ที่ ๓ ในเจ้าจอมมารดาจันทร์
(๒๔) ต้นราชสกุลทวีวงศ์ ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาตลับ
(๒๕) ต้นราชสกุลทองใหญ่ ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาสังวาลย์ (ณ ราชสีมา)
(๒๖) ต้นราชสกุลเกษมสันต์ ที่ ๓ ในเจ้าจอมมารดาแพ
(๒๗) ต้นราชสกุล กมลาสน์ ที่ ๔ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง
(๒๘) ต้นราชสกุลจักรพันธุ์ ที่ ๓ ในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
(๒๙) ที่ ๑ ในสมเด็จพระปิยมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม สกุลสุจริตกุล)

เกษมศรีศุภโยค[๓๐] ถ้วน ไตรทัศ องค์เอย
หญิงหนึ่ง[๓๑] นามบ่ชัด เชิดไว้
สิ้นพระชนม์แต่ในสัต วารหย่อน อยู่แฮ
หญิงหนึ่งเสมอสมัย[๓๒] ได้ สืบสร้อยหรรษา

หนึ่งองค์กุมาเรศเชื้อ ภูวไนย
ศรีสิทธิธงชัย[๓๓] แช่มช้า
ทองแถมถวัลย[๓๔] ไอ สุริยราช วงศ์แฮ
อีกอนงค์นพคุณ[๓๕] อ้า เอี่ยมอ้างอับศร

กนกวรรณ[๓๖] วรนาฏทั้ง ชุมพล[๓๗]
สมโภชกุมารยล ยิ่งผู้
อรุณวดี[๓๘] วิมล ภักตรผ่อง ผิวนา
วาณีรัตนกัญญา[๓๙] รู้ เชิดอ้างนามกร

มณฑานพรัตน[๔๐] สิ้น ชนม์ปลง
ฤาพยกนกรัตน[๔๑] ยง ฤทธิกล้า
เทวัญอุไทยวงศ์[๔๒] เชลงอัก ษรแฮ
ราชบุตรพระเจ้าหล้า เดชล้ำรณไชย

(๓๐) ต้นราชสกุลเกษมศรี ที่ ๔ ในเจ้าจอมมารดาจันทร์
(๓๑) ที่ ๒ ในเจ้าคุณจอมมารดาสำลี
(๓๒) ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดามาไลย
(๓๓) ต้นราชสกุลศรีธวัช ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาบัว
(๓๔) ต้นราชสกุลทองแถม ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาสังวาลย์
(๓๕) ในเจ้าจอมมารดาเอม
(๓๖) ที่ ๕ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง
(๓๗) ต้นราชสกุลชุมพล ที่ ๓ ในเจ้าจอมมารดาพึ่ง
(๓๘) ในเจ้าจอมมารดาหรุ่น
(๓๙) ในเจ้าจอมมารดาแก้ว
(๔๐) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาโหมด (อินทรวิมล)
(๔๑) ที่ ๓ ในเจ้าจอมมารดาคลับ
(๔๒) ต้นราชสกุลเทวกุล ที่ ๒ ในสมเด็จพระปิยมาวดี ฯ

อรไทยเทพสร้อย[๔๓] กัญญา แลฦๅ
หญิงหนึ่ง[๔๔] นามบปรา กฎไว้
สุดสิ้นพระชนมา ยุย่อม เยาว์แฮ
จึงบมีนามให้ เรียกรู้สืบมา

สมเด็จเจ้าฟ้าที่ เบญจางค์
ภาณุรังษี[๔๕] วราง กูรกล้า
บุษบงเบิกบาน[๔๖] นาง อรอับ ศรเอย
มนุษยนาค[๔๗] น้อมหนุ่มหน้า อีกทั้งชายเจริญ[๔๘]

สวัสดิประวัติ[๔๙] เรื้อง วิทยา
องค์หนึ่งสุนันทา[๕๐] แน่งน้อย
อีกจันทรทัตจุธา ธาร[๕๑] ต่อ กันเฮย
สุขุมาล[๕๒] มิ่งสร้อย อีกไชรัมารศรี

---

(๔๓) ที่ ๓ ในเจ้าจอมมารดาบัว
(๔๔) ที่ ๖ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง
(๔๕) ต้นราชสกุลภาณุพันธุ์ ที่ ๔ ในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
(๔๖) ที่ ๓ ในเจ้าคุณจอมมารดาสำลี
(๔๗) ที่ ๔ ในเจ้าจอมมารดาแพ
(๔๘) ที่ ๓ ในเจ้าจอมมารดาสังวาลย์
(๔๙) ต้นราชสกุลสวัสดิกุล ในท้าวทรงกันดาล (เจ้าจอมมารดาหุ่น)
(๕๐) ที่ ๓ ในสมเด็จพระปิยมาวดี ฯ
(๕๑) ต้นราชสกุลจันทรทัต ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาโหมด
(๕๒) ที่ ๔ ในเจ้าคุณจอมมารดาสำลี

นารีรัตน[๕๓] ราชไท้ ธิดา ท่านนา
หญิงหนึ่ง[๕๔] นามบ่ปรา กฎแท้
ไชยานุชิต[๕๕] สา มารถรุ่ง เรืองแฮ
บัญจบเบญจมา[๕๖] แม้ ท่อนห้าโดยจง

อีกองค์หนึ่งนั้น วรวรรณ[๕๗]
ดิศวรกุมาร[๕๘] พันธุ์ เผ่าเชื้อ
นงคราญอุดม[๕๙] วรรณ โฉมเฉิด
องค์ศรีเสาวภางค์[๖๐] เนื้อ หน่อไท้ธิบดินทร์

พระองค์หญิงสว่าง[๖๑] สร้อย วัฒนา หนึ่งเฮย
โสณบัณฑิตย์[๖๒] ปรา กฎแท้
จิตรเจริญ[๖๓] รสวรา ดิเรกราช วงศ์แฮ
องค์หนึ่งวัฒนา[๖๔] แล้ เลิศล้ำสำอาง

---

(๕๓) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาดวงคำ (หลานปู่เจ้าอนุวงศ์แห่งประเทศลาว)
*(๕๕) ต้นราชสกุลชยางกูร ที่ ๗ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง
(๕๖) ที่ ๕ ในเจ้าจอมมารดาแพ
(๕๗) ต้นราชสกุลวรวรรณ ในเจ้าจอมมารดาเขียน (สิริวรรณ)
(๕๘) ต้นราชสกุลดิศกุล ในเจ้าจอมมารดาชุ่ม (ไรจนดิศ)
(๕๙) ในเจ้าจอมมารดาเพ็ง
(๖๐) ต้นราชสกุลโสภางค์ ในท้าวสมศักดิ (เจ้าจอมมารดาเหม)
(๖๑) ที่ ๔ ในสมเด็จพระปิยมาวดี ฯ
(๖๒) ต้นราชสกุลโสณกุล ในท้าววรจันทร์ (เจ้าจอมมารดาวาด)
(๖๓) ต้นราชสกุลจิตรพงศ์ ที่ ๒ ในพระวงค์เจ้าพรรณราย
(๖๔) ต้นราชสกุลวัฒนวงศ์ ที่ ๔ ในเจ้าจอมมารดาบัว

หนึ่งนางกฤษณแก้ว　　　　กัญจนา กร[๖๕] เอย
อีกบุษบัณฑา[๖๖]　　　　เลิศเลื้อง
วิไลยลักษณเสาวภา[๖๗]　　　　ภักตรผ่อง ศรีแฮ
แนวนับแขไข[๖๘] เรื่อง　　　　ศิริพ่างจันทรา

นภาพร[๖๙] ภูวนารถเนื้อ　　　　หน่อไท
ดำรงฤทธิ[๗๐] ครรไล　　　　ล่วงแล้ว
ประสานสุทธศรีใส[๗๑]　　　　สนองเสนาะ นามนา
หญิงประพาพรัสมี[๗๒] แผ้ว　　　　ผ่องเพี้ยงเพ็ญบูรณ์

จรูญฤทธิเดช[๗๓] ม้วย　　　　ชีพชนม์
เสาวภาคพรรณ[๗๔] พิมล　　　　แช่มช้อย
ประดิษฐา[๗๕] สวัสดิโสภน[๗๖]　　　　พูนเพิ่ม
หนึ่งอีกไชยันต์[๗๗] น้อย　　　　นุชท้ายกุมาร

---

(๖๕) ที่ ๔ ในเจ้าจอมมารดาสังวาลย์
(๖๖) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดาห่วง
(๖๗) ที่ ๕ ในสมเด็จพระบียมาวดี ฯ
(๖๘) ที่ ๘ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง
(๖๙) ที่ ๕ ในเจ้าคุณจอมมารดาสำลี
(๗๐) ที่ ๕ ในเจ้าจอมมารดาบัว
(๗๑) ที่ ๑ ในเจ้าจอมมารดา ม.ร.ว. แสง (ปาลกะวงศ์)
(๗๒) ในท้าววนิดาวิจาริณี (เจ้าจอมมารดาสุ่น สกุลกุสุมลจันทร์)
(๗๓) ที่ ๘ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง
(๗๔) ในเจ้าจอมมารดาหว้า
(๗๕) ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาดวงคำ
(๗๖) ต้นราชสกุลสวัสดิวัตน์ ที่ ๖ ในสมเด็จพระบียมาวดี ฯ
(๗๗) ต้นราชสกุลไชยันต์ ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาห่วง

สร้อยสอางค์[๗๘] องค์หนึ่งนั้น กุมารี
องค์หนึ่งประไพศรี[๗๙] สอาดอ้าง
หญิง[๘๐] ยังบ่ได้มี นามอีก องค์นา
พุทธประดิษฐา[๘๑] ร้าง ชีพม้วยชนม์ปลง

พระองค์หญิง[๘๒] ประสูติสิ้น พระชนม์
อีกหนึ่ง[๘๓] บเปนตน ตกผ้าย
หญิงเยาวเจริญกระมล[๘๔] สุขสวัสดิ์
เปี่นที่สุดสุดท้าย สุดสิ้นเสวยสวรรค์

รวมชายสามสิบเก้า พระองค์
หญิงสี่สิบสามอนงค์ บ่พลั้ง
ตกเสียอีกสองคง นับควบ กันแฮ
รวมแปดสิบสี่* ทั้ง เสร็จถ้วนชายหญิง

โคลงริทำหน่อยนี้ หวังใจ
จักแจกกันตามใน พี่น้อง
เปนที่ระลึกไป นานเนิ่น
ใดบควรขัดข้อง โทษข้าขออภัย

---

(๗๘) ที่ ๑๐ ในเจ้าจอมมารดาเที่ยง
(๗๙) ที่ ๒ ในเจ้าจอมมารดาแสง
(๘๐) ในเจ้าจอมมารดาเชย
(๘๑) ในเจ้าจอมมารดาพุ่ม (ณ ราชสีมา)
(๘๒) ในท้าวศรีสัจจา (เจ้าจอมมารดาอิ่ม)
(๘๔) ที่ ๓ ในเจ้าจอมมารดาห่วง

สมบูรณ์ฉบับนี้ ตามอุบลบทชี้
เชิดอ้างนามกร แลนา
ดำเนินกลอนกล่าวอ้าง โดยลำดับบ่ค้าง
ขาดถ้วนทุกองค์ แลนา

ขอแจ้งความตามจำนงค์ แด่องค์วรเชษฐขนิษฐ จงทราบจิตต์ทั่วกัน ด้วยตัวฉันเรียงเรียบ ระเบียบนามเธอทั้งหลาย บรรยายเปนคำโคลง หวังชักโยงจิตต์ให้จำ ลำดับเราพี่น้อง เมื่อพะพร้องการงานยามต้องการประกอบกิจ บพักคิดค้นสมุด นานเนิ่นหยุดเสียเวลา แต่สมยาแต่งไว้ บางแห่งได้ตลอดนาม บางแห่งความขัดข้อง ต้องตัดต้นทอนปลาย บางแห่งขยายเติมต่อ บางแห่งย่ออักษร พอจุกลอนจุบทถ้วนกำหนดทุกองค์ แล้วผจงเรียงพิมพ์เก็บ เย็บเปนเล่มสมุดไว้ หวังใส่ในเป๋าเสื้อ เพื่อลงในหีบสลา ติดกายาไปไกล โดยหฤทัยประสงค์ ขอทุกองค์จงรับ สมุดฉบับนี้ไว้ เปนที่ระลึกให้ อยู่ช้าอย่าสูญ เทอญนา.

เชิงอรรถเพิ่มเติม

(๑) พระองค์เจ้าชายนพวงศ์ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส
(๒) พระองค์เจ้าชายสุประดิษฐ กรมหมื่นวิษณุนาถนิภาธร
(๓) พระองค์เจ้าหญิงยิ่งเยาวลักษณ์
(๔) พระองค์เจ้าชายทักษิณาวัฎ
(๕) สมเด็จเจ้าฟ้าชายโสมนัส
(๖) พระองค์เจ้าหญิงทักษิณชา
(๗) พระองค์เจ้าหญิงโสมาวดี กรมหลวงสมรรัตน์สิริเชษฐ์
(๘) ไม่มีพระนาม
(๙) สมเด็จเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ ฯ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(๑๐) พระองค์เจ้าหญิงศรีพัฒนา
(๑๑) พระองค์เจ้าชายเสวตรวรลาภ
(๑๒) พระองค์เจ้าหญิงประภัศร
(๑๓) พระองค์เจ้าหญิงพักตรพิมลพรรณ
(๑๔) พระองค์เจ้าหญิงมัณยาภาธร
(๑๕) พระองค์เจ้าชายแดง
(๑๖) สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑล กรมหลวงวิสุทธิกระษัตรีย์
(๑๗) พระองค์เจ้าชายกฤษดาภินิหาร กรมพระนเรศวรฤทธิ์
(๑๘) พระองค์เจ้าชายเฉลิมลักษณเลิศ
(๑๙) พระองค์เจ้าหญิงศรีนาคสวาสดิ์
(๒๐) พระองค์เจ้าชายคัคณางคยุคล กรมหลวงพิชิตปรีชากร
(๒๑) พระองค์เจ้าหญิงกรรณิกาแก้ว เจ้าฟ้ากรมขุนขัตติยกัลยา
(๒๒) ไม่มีพระนาม
(๒๓) พระองค์เจ้าชายสุขสวัสดิ์ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช
(๒๔) พระองค์เจ้าชายทวีถวัลยลาภ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์
(๒๕) พระองค์เจ้าชายทองกองก้อนใหญ่ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม
(๒๖) พระองค์เจ้าชายเกษมสันต์โสภาคย์ กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์
(๒๗) พระองค์เจ้าชายกมลาศเลอสรรค์ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร
(๒๘) สมเด็จเจ้าฟ้าชายจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงศ์
(๒๙) พระองค์เจ้าชายอุณากรรณอนันตนรไชย

(๓๐) พระองค์เจ้าชายเกษมศรีศุภโยค กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ
(๓๑) พระองค์เจ้าหญิง "เขียว"
(๓๒) พระองค์เจ้าหญิงเสมอสมัยหรรษา
(๓๓) พระองค์เจ้าชายศรีสิทธิธงไชย กรมขุนสิริธัชสังกาศ
(๓๔) พระองค์เจ้าชายทองแถมถวัลยวงศ์ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ
(๓๕) พระองค์เจ้าหญิงอนงค์นพคุณ
(๓๖) พระองค์เจ้าหญิงกนกวรรณเลขา
(๓๗) พระองค์เจ้าชายชุมพลสมโภช กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์
(๓๘) พระองค์เจ้าหญิงอรุณวดี
(๓๙) พระองค์เจ้าหญิงวาณีรัตนกัญญา
(๔๐) พระองค์เจ้าหญิงมณฑานพรัตน์
(๔๑) พระองค์เจ้าชายกาพยกนกรัตน์
(๔๒) พระองค์เจ้าชายเทวัญอุทัยวงศ์ สมเด็จ ฯ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
(๔๓) พระองค์เจ้าหญิงอรไทยเทพกัญญา
(๔๔) ไม่มีพระนาม
(๔๕) สมเด็จเจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
(๔๖) พระองค์เจ้าหญิงบุษบงเบิกบาน
(๔๗) พระองค์เจ้าชายมนุษยนาคมานพ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
(๔๘) พระองค์เจ้าชายเจริญรุ่งราษี
(๔๙) พระองค์เจ้าชายสวัสดิประวัติ กรมพระสมมตอมรพันธุ์
(๕๐) พระองค์เจ้าหญิงสุนันทากุมารีรัตน์ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์
(๕๑) พระองค์เจ้าชายจันทรทัตจุฑาธาร กรมหมื่นวิวิธวรรณปรีชา
(๕๒) พระองค์เจ้าหญิงสุขุมาลมารศรี สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุขุมาลมารศรี พระอัครราชเทวี
(๕๓) พระองค์เจ้าหญิงนารีรัตนา
(๕๔) ไม่มีพระนาม
(๕๕) พระองค์เจ้าชายไชยานุชิต กรมหมื่นพงศาดิศรมหิป
(๕๖) พระองค์เจ้าหญิงบัญจบเบญจมา
(๕๗) พระองค์เจ้าชายวรรณากร กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
(๕๘) พระองค์เจ้าชายดิศวรกุมาร สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
(๕๙) พระองค์เจ้าหญิงนงคราญอุดมดี
(๖๐) พระองค์เจ้าชายศรีเสาวภางค์

(๖๑) พระองค์เจ้าหญิงสว่างวัฒนา สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
(๖๒) พระองค์เจ้าชายโสณบัณฑิต กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา
(๖๓) พระองค์เจ้าชายจิตรเจริญ สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
(๖๔) พระองค์เจ้าชายวัฒนานุวงศ์ กรมขุนมรุพงศ์สิริพัฒน์
(๖๕) พระองค์เจ้าหญิงกาญจนากร
(๖๖) พระองค์เจ้าหญิงบุษบันบัวผัน
(๖๗) พระองค์เจ้าหญิงเสาวภาผ่องศรี สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระบรมราช–ชนนี พันปีหลวง
(๖๘) พระองค์เจ้าหญิงแขไขดวง
(๖๙) พระองค์เจ้าหญิงนภาพรประภา กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี
(๗๐) พระองค์เจ้าชายดำรงฤทธิ์
(๗๑) พระองค์เจ้าหญิงประสานศรีใส
(๗๒) พระองค์เจ้าหญิงประพาพรรัศมี
(๗๓) พระองค์เจ้าชายจรูญฤทธิเดช
(๗๔) พระองค์เจ้าหญิงเสาวภาคย์พรรณ
(๗๕) พระองค์เจ้าหญิงประดิษฐาสารี
(๗๖) พระองค์เจ้าชายสวัสดิโสภณ สมเด็จ ฯ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์
(๗๗) พระองค์เจ้าชายไชยันตมงคล กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย
(๗๘) พระองค์เจ้าหญิงพวงสร้อยสอางค์
(๗๙) พระองค์เจ้าหญิงประไพศรีสอาด
(๘๐) ยังไม่มีพระนาม
(๘๑) พระองค์เจ้าหญิงพุทธประดิษฐา
(๘๒) ยังไม่มีพระนาม
(๘๓) ไม่ทันประสูติ
(๘๔) พระองค์เจ้าหญิงเจริญกมลสุขสวัสดิ์

* ในราชสกุลวงศ์ ลำดับไว้เพียง ๘๒ พระองค์ เพราะมิได้นับที่ตกเสียสอง

พิมพ์ที่ บริษัทจันวาณิชย์ จำกัด อาคารกองบุญมา 699 ถนนสีลม กรุงเทพฯ
นายณรงค์ กองบุญมา ผู้พิมพ์โฆษณา 2524
โทร. 2347190-8